

CANKARJEV GLASNIK

Mesečnik za leposlovje in pouk

Izdaja

CANKARJEVA USTANOVA

Uredništvo in upravništvo — 6411 St. Clair Ave., Cleveland, Ohio

Urednik: Ivan Jontez

Upravnik: Ludvik Medvešek

Naročnina za Zedinjene države: Na leto \$3.00, pol leta \$1.50, za 3 mesece \$1.00, posamezen zvezek 30 centov. Za inozemstvo \$4.00 na leto.

CANKARJEV GLASNIK (CANKAR'S HERALD) is published monthly
by the Cankar Foundation, 6411 St. Clair Ave., Cleveland, Ohio

Entered as Second Class Matter August 31, 1937, at Cleveland, Ohio,
under the Act of March 3, 1879

Subscription Rates: Domestic — One year \$3.00. Half year \$1.50

4 months \$1.00. Foreign \$4.00. Single copy 30 cents

Editor: Ivan Jontez

Manager: Ludvik Medvesek

Usebina

Prva obletnica Atlantske deklaracije (uvodnik) -----	1
Anna P. Krasna: Pismo od doma (pesem) -----	3
Etbín Kristan: Zakaj? -----	4
I. J.: Omahljivemu dekletu (pesem) -----	10
Ivan Molek: Zadeva kritike -----	10
Milan Medvešek: O sodobni Rusiji -----	12
I. Miran: O odpornosti Slovencev v naših dneh -----	15
Ivan Jontez: V senci albanskih planin -----	19

Novo delo o brižinskih spomenikih

V Ljubljani je izšla zgodaj v letošnjem letu nova knjiga izpod peresa dr. Franca Grivca z naslovom: *Zarja stare slovenske književnosti*. Ta knjiga postavlja znane brižinske ali frisinske spomenike v tesno zvezo s svetima bratoma Cirilom in Metodom. In to je velika novost, ki nam jo je ta knjiga prinesla.

O naših brižinskih spomenikih so se zadnja leta odkrile velike stvari. Prej smo mislili, da potekajo iz desetega stoletja. Dr. Ivan Grafenauer je pa dokazal, da so vzorci za drugi brižinski spomenik ter za nekatere dele prvega in tretjega spomenika nastali že v prvi polovici 9. stoletja.

Da so te trditve pravilne, so pokazale tudi preiskave dr. Franca Grivca. Grafenauer je dokazal, da je pravzorec opomina k pokori, ki nam je ohranjen v drugem brižinskem spomeniku, nastal po latinsko-nemških predlogah. (*Exhortatio ad plebem in Adhortatio ad penitentem.*) Prelat dr. Grivec je pa na teh ugotovitvah dalje gradil.

Prišel je na srečno misel, da je začel preiskovati književno obliko in vsebino brižinskih obrazcev. Po uporabi tega merila je podprl mnenje večine jezikoslovcev, da je drugi brižinski spomenik odvisen od cerkvenoslovenske književnosti. Nanovo pa je odkril, da se poznajo pri njem sledovi Cirilovega delovanja med Slovenci.

Obrazci teh spomenikov so bili prirejeni že pred Cirilovim prihodom. Cirilova šola jih je sprejela ter jih preoblikovala in izpopolnila. S tem je drugi brižinski spomenik uvrščen med najodličnejše staroslovenske spise ter s tem med najzanimivejše spomenike starejše krščanske književnosti.

V tej knjigi podaja dr. Grivec številne razloge za te trditve. Da bi bili dokazi razumljivejši, prinaša tudi vse tri brižinske spomenike v slovenskem prevodu in v izvirnem transkribiranem besedilu s temeljitimi razlagami.

O možnosti Cirilovega vpliva na drugi brižinski spomenik je pisal Grivec že v knjigi o Koclju. Pozneje se je s tem vprašanjem temeljito bavil in prišel do spoznanja, da je ta slutnja upravičena. Nove izsledke je priobčil v Glasniku Muzejskega društva za Slovenijo ter v obširni

razpravi: *Vitae Constantini et Methodii*—v reviji *Acta Academiae Velehradensis* leta 1941.

Knjiga: *Zarja stare slovenske književnosti* je namenjena širšemu občinstvu, kateremu razprave v znanstvenih glasilih niso dostopne, zato podaja tu razloge v poljudnejši obliki in dodaja še nove, ki jih je našel pri nadaljnjem preiskovanju.

Naključje je hotelo, da sta o tem vprašanju izšli istocasno dve razpravi: Grafenauerjeva v času (1941) in Grivčeva "*Zarja stare slovenske književnosti*." Grafenauer ne zavrača možnosti, da je Cirilova šola vplivala na staro slovensko kulturno življenje in pravi izrecno, da "ima ta misel vendar le kaj resničnega jedra," odklanja pa razloge, s katerimi Grivec svoje trditve dokazuje.

Toda s svojimi nasprotnimi razlogi Grafenauer ni mogel ovreči Grivčevih dokazovanj. Grivec je prejšnje trditve poglobil in jim dodal še nove, tehtne razloge. Priznava pa sam: Posamezni dokazi za ta pečat Cirilove šole niso vsi enako močni. Neomajno trdna pa je skladnost tako mnogoterih različnih kamenčkov celotnega dokazovanja. Vsi kažejo v isto smer.

Hkrati z drugim brižinskim spomenikom razpravlja dr. Grivec o govoru Klimenta Bolgarskega v spomin apostola ali mučenca. Klimentov in brižinski nagovor je sestavila in oblikovala ista Cirilova šola na panonskih tleh. Oblikovalec drugega brižinskega spomenika je v soglasju s Cirilovim duhom in s tedanjim verskim položajem v Panoniji uporabil že spovedne molitve obrazca, jih preoblikoval v duhu Cirilove šole ter postavil v okvir tedanjih zahodnih spokorniških obrednih običajev. Kliment Bolgarski je pri tem sodeloval, ta govor uporabljal, potem pa približno isto snov že v Panoniji predelal še za svoj sorodni govor, tako da se oba govora dopolnjujeta.

Grivčeva nova knjiga nas seznanja z mnogimi vprašanji o sv. Cirilu in Metodu ter o najstarejši slovenski književnosti in ima velik pomen za najstarejšo zgodovino našega naroda.

A. Breznik.

(Izšlo v Ljublj. Slovencu 5. marca 1942.)

KOLIKO STORITE ZA CANKARJEV GLASNIK?

Če ste res napredni, pokažite to tudi z dejanjem. Cankarjev glasnik je napredna delavska kulturna revija za leposlovje in pouk. Priporočite svojemu prijatelju ali znancu, da si jo naroči. Za obstoj in napredek izobraževalnega časopisa je potrebno sodelovanje vseh, ki so za napredek!

Cankarjev glasnik potrebuje zastopnikov, posebno še izven Clevelanda. Priglasite se! Pišite upravništvu, ki bo rade volje dalo vsa pojasnila. Naslov: 6411 St. Clair Ave., Cleveland, Ohio.

NAROČILNA NAKAZNICA NA CANKARJEV GLASNIK

IME: _____ NASLOV: _____

Plačal \$ _____ c _____ Dne _____ 19 _____ Zastopnik: _____

CANKARJEV GLASNIK

MESEČNIK ZA LEPOSLOVJE IN POUK

VI.
LETNIK
1942-1943

•
1.

števila

Prva obletnica Atlantske deklaracije

Dne 14. avgusta je minulo eno leto, odkar sta se sestala na neki angleški bojni ladji nekje v vodah Atlantika dva velika državnik, ameriški predsednik Franklin Delano Roosevelt in angleški ministrski predsednik Winston Churchill ter sestavila in podpisala zgodovinski dokument, znan pod imenom Atlantski osnutek, ki postavlja osem temeljnih načel, na katerih mora sloveti bodoči mir. Ta načela se glasijo:

Nobenega teritorijalnega ali drugačnega povečavanja na račun drugih ljudstev;

Nobenih teritorijalnih sprememb, ki ne soglašajo s prosto izraženo voljo prizadetih ljudstev;

Spoštovanje pravice slehernega ljudstva, da si izbere svojo lastno vladno obliko;

Vsa ljudstva morajo imeti enak in svoboden dostop do svetovne trgovine in surovin;

Potrebno je popolno mednarodno gospodarsko sodelovanje; Vzpostaviti se mora mir, ki bo jamčil varnost vsem narodom in rešil slehernega človeka bojazni pred pomanjkanjem in nasiljem;

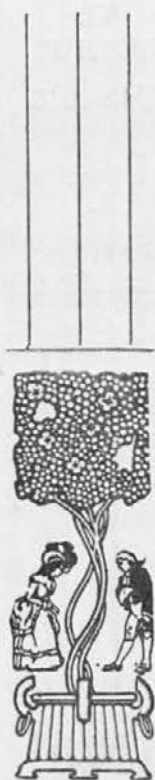
Svoboda morij;

Opustitev uporabljanja sile pri urejevanju odnošajev med posameznimi narodi; in razorožitev narodov, ki pretijo z agresivnostjo.

Demokratski svet je tedaj pozdravil to zgodovinsko deklaracijo z velikim navdušenjem. To navdušenje je bilo povsem razumljivo. Do tedaj smo namreč vedeli le to, proti komu se bojujemo — proti totalitarski agresivnosti; nismo pa si bili na jasnem, **za kaj** se bojujemo — za nadaljevanje predvojnega stanja in razmer, ki so privedle svet v današnje klanje, ali za nekaj novega in boljšega? Atlantski osnutek nam je dal odgovor: Boju-

030023805

jemo se za novo, pravično ureditev človeške družbe, v kateri bo slehernemu ljudstvu in narodiču zagotovljena pravica do svobodnega in nemotenega razvoja in obstanka, brez katere je vsak trajni mir nemogoč.

Tako je bil položen granitni temeljni kamen bodočemu miru in svobodoljubni narodi sveta, ki danes odbijajo napade Hitlerjevih, Mussolinijevih in mikadovih razbojniških tolp in njihovih madžarskih, slovaških, rumunskih in bolgarskih podrepnikov, so se oddahnili v zavesti, da je nova mirovna deklaracija odločno obsodila in odklonila vrnitev v razmere, ki so obstojale pred današnjo vojno in sklepanje bodočega miru na podlagi starih zgrešenih in krivičnih načel.

Tudi Jugoslovani in še posebej Slovenci smo se po pravici oddahnili. Kajti Atlantska deklaracija je zajamčila tudi Jugoslovanom in Slovencem pravico do samoodločanja in svobodnega obstanka in nemotenega razvoja v mejah države, kakršno si bodo sami izbrali. Zato je treba reči o tej deklaraciji, da je bila, je in ostane najboljši odgovor na vsa prizadevanja "demokratov" Sforzinega kova, ki se trudijo, da bi prepričali Washington in London, da je v interesu "pravičnosti" in "svobode," da ostanejo mali narodi, med njimi primorski Slovenci in Hrvati, sužnji velikih narodov. Ko bo vojna naposled končana in bodo zavezniški državniki sedli za mirovno mizo, bodo imeli Slovenci v rokah močan adut: Atlantsko deklaracijo. Kajti ta deklaracija jamči Slovencem vse to, za kar so se doslej zaman bojevali in za kar še danes prelivajo svojo kri vse od Triglava in Soče doli do Vardarja in Kajmakčalana.

Ta deklaracije je danes prav tako veljavna kot je bila pred enim letom in bo ostala v veljavi tudi potem, ko bo zavezniško orožje strlo silo totalitarskih hord. To nam jamčijo besede našega velikega predsednika Franklina D. Roosevelta, ki je ob priliki prve obletnice Atlantske deklaracije sporočil angleškemu ministrskemu predsedniku Churchillu sledeče:

"Pred enim letom sva midva, kot predstavnika dveh svobodnih narodov, sestavila in podpisala izjavo o načelih, ki so skupna našim ljudstvom. Midva sva stavila in še staviva najino upanje na lepšo bodočnost za svet na uresničenje teh načel. Ta deklaracija je znana pod imenom Atlantski osnutek.

Pred enim letom so bili narodi, ki so se zoprstavljali skupnemu barbarskemu sovražniku, posamezne enote ali majhne skupine, ki so se bojevale za svoj obstanek.

Zdaj so vsi ti narodi in skupine narodov sveta združene v veliki zvezi človeštva, posvečeni uresničenju skupnega programa

namenov in načel, zanešenih v Atlantski osnutek, potom svetovne zmage nad naših skupnim sovražnikom.

Njihova vera v življenje, prostost, samostojnost in versko svobodo in ohranitev človeških pravic in svobodščin v njihovih lastnih kakor tudi drugih deželah je dobila obliko in vsebino in moč v ljudski zvezi, znani pod imenom Združeni narodi.

Prostost in samostojnost sta danes v nevarnosti — po vsem svetu. Če ne bodo sile v službi nasilja uspešno ustavljene in poražene, tedaj ne bo nobene prostosti in nobene samostojnosti in nobene prilike za svobodo za noben narod.

Zaradi tega so Združeni narodi posvetili vsa svoja sredstva in prizadevanja edinemu in najvišjemu cilju, ki stremi za porazom agresivnih sil osišča.

Ko bo napočil dan zmage, bomo stali z ramo ob rami v skupnem prizadevanju, da uresničimo velike ideale, za katere se bojujemo. Boj, ki ga bojujemo, je vreden vsakega napora. To bo potrdila zgodovina vseh dob, tudi med tistimi zapeljanimi ljudstvi, ki danes slede krivim bogovom.

Mi ponovno povdarjamo naša načela. Pot, ki jo kažejo, vodi v srečnejšo bodočnost.”

S temi besedami je predsednik Roosevelt zagotovil vse iskrene prijatelje resnične svobode in pravičnosti in trajnega miru in nemotenega napredka, da bo Amerika vztrajala pri načelih, ki sta jih on in Churchill zanesla v Atlantsko deklaracijo. To nam daje največje upanje, da bodo po končani zmagoviti vojni prišli vsi narodi, tudi majhni toda žilavi slovenski narod na svoj račun in da bo njihova bodočnost in bodočnost sveta lepša in srečnejša kot kdaj poprej. Zato ponavljamo za predsednikom Rooseveltom besede, s katerimi je izrazil prepričanje vseh iskrenih svobodoljubnih ljudi in katerim ni mogoče oporekati, če se nočemo spričkati s svojo lastno pametjo:

“Bog, ki ga bojujemo, je vreden vsakega napora!”

In vsake žrtve!

Pismo od doma

ANNA P. KRASNA

Odkar ste skoro vsi odšli,
izgnanci, v tuje kraje,
kjer vam srce bolno drhti
ob misli na Primorje,

tako so tihi naši kraji
in tihe, gluhe so noči . . .
O, slavec še žgoli v goščavi,
a pesmi naše čuti ni!

Zaman dekle v noč prisluškuje—
stopinj pod oknom čuti ni . . .
Njen fant v gorah orožje kuje,
ker tujca meč le prepodi.

Zakaj?

ETBIN KRISTAN

ŽE VRABCI NA STREHI—in tudi med vejami—čivkajo o svetovnem obsegu sedanje vojne, o žrtvah, ki padajo ne le na bojiščih, ampak tudi v svojih domovih, na svojih kmetijah, v ječah in koncentracijskih taborih, povsod, kjer imajo naciji svoje rablje in kjer so vpeljali divjaško razbojniški sistem talcev, o žrtvah, ki jih nihče ne more prešteti, o nezaslišanih grozotah, ki bi bile neverjetne, če jih ne bi potrjevale priče, o katerih verodostojnosti se ne more dvomiti. Tako vsakdanje je to postalo, da se človeku upira beseda in bi najrajši molčal ali pa govoril o drugih, bolj prijetnih, ali pa vsaj manj razburljivih rečeh. Toda preden pride do takega sklepa, ostrmi, ko spozna, da so vse okrog njega še množice, ki še vedno niso spoznale značaja silnih dogodkov sedanjih dni in zro v bodočnost z zaspanimi očmi kakor da ni med sedanjim in tistim življenjem, katerega so bili včasih vajeni nobene bistvene razlike. Vmes so fatalisti, tudi taki, ki bi bili hudi, če bi jih kdo tako imenoval, pa vendar ravnajo kot da ne verujejo v potrebo kakršnega koli prizadevanja; poleg njih se smehljajo tiste vrste optimisti, da mora biti na koncu konca vse prav in dobro, češ da hudobnost kratko malo ne more zmagati.

Hudobnost doslej še vedno zmaguje, če tudi dosega druga stran tu pa tam kak uspeh. In z vsako zmago postaja hudobnejša. Nacijska mladina, vzgojena v šoli najprevzetnejšega šovinizma je popolnoma pozverinjena in izvršuje ukaze svojih bestijalnih gospodarjev s slastjo, prepričana, da ni na svetu nikogar, kdor bi mogel kdaj soditi in kaznovati. Nauki o superijornosti nemškega plemena in o ničvrednosti vseh drugih narodov so jim tako zastrupili duše, da jim življenje tujca, pa naj bo starec ali otrok, mož ali žena, ni vredno toliko kolikor življenje mravlje ali stenice. Zažgati češko vas in gledati, kako pogori vsaka koča in vsak hlev do tal, jim je užitek, o katerem mislijo nekoč pripovedovati svojim sinovom in vnukom, obesiti ubogega Žida, edino zato, ker je Žid, jim daje večje zadoščenje kot pošteno kosilo in zlorabiti rusko dekle in jo

potem umoriti jim ne dela niti neprijetnih sanj.

Hudobnost ne bo premagana zato, ker "mora pravičnost zmagati." Mnogo dobrih ljudi se zgraža nad nemškimi potentati, ker so izdali geslo, da je moč pravica. "Macht ist Recht." Že v času prve svetovne vojne se je ta teorija obsojala na vseh koncih in krajih in največ zaradi nje so Nemci dobili ime Hunov, katero je prav za prav prvi rabil pokojni Viljem, ko je kazenski ekspediciji, poslani zoper kitajske "boksarje" dejal, da naj ravna na Kitajskem tako kakor Atilov Huni, da ne bo več trava rasla, kamor stopi nemška noga. Toda s sentimentalnostjo ni v takih vprašanjih nič opravljeno in bolje bi bilo, vprašati se, ali ni vendar kaj resnice v sovražnikovih besedah. V tej stvari imajo namreč Nemci prav. Sila je pravica. Treba se je spomniti, da sta pravica in pravičnost dve besedi, ki pomenita dve različni reči. Vsa hudodelstva, ki jih počenjajo naciji v podjarmljeni Evropi od norveškega severa, pa do grškega juga so "pravica." Seveda so krivična, da bi se tako zvanim divjakom obračali želodci. Toda "pravica" je to, kar dekretirajo tisti, ki vladajo in ker vladajo nacijski tolovaji, ne more biti v zaslužjenih krajih nobene drugačne pravice kot tolovajska. Nobeni etični nauki ne morejo izpremeniti tega. Treba je sile poštenih ljudi, da skrušijo silo razbojnikov in le tedaj je upanje, da postane pravica pravična.

Moč, ki je potrebna, da se strmoglavijo razbojniške diktature se pa ne rodi iz nobenega fatalizma in tudi ne iz vere v neizogibno zmago pravičnosti. Gola resnica je, da razpolaga osišče še vedno z ogromno silo, katere pač ne bi imelo, če ne bi bile demokracije v preteklosti do skrajnosti lahkoverne, vsled česar so ostale skoraj popolnoma nepripravljene, ko so začeli padati udarci. Nepripravlenost se ni kazala le v tem, da niso bile dovolj oborožene, zlasti ne opremljene za novodobno vojno, kljub temu, da so strokovnjaki svarili in kazali pot. Izražala se je v politični malomarnosti, celo tedaj, ko je postajalo jasno

kakor beli dan, kakšni nameni se kujejo v Berlinu, Rimu in Tokiju. Zaradi ljubega miru je večna popustljivost pripravila najstrašnejšo vojno, zaradi lastne varnosti so izolacionisti vseh dežel zatajili vsako solidarnost z napadenimi ali ogroženimi; verujoči svojim sanjam bolj kot krutim dejstvom in logiki, se je vsak zaril vsvojo "nevtralnost" kakor polž v svojo hišo in mižal, dokler je gorelo pri sosedu, pa je bil seveda presenečen, kadar se je rdeči petelin prikazal na njegovi lastni strehi. Z malimi izjemami so vse dežele trpele pod prokletstvom, da so bili njih državniki sami poprečni umovi ali pa naravnost duševni pritlikavci, ki sploh niso razumeli, kar se je godilo okrog njih. Kljub Ligi narodov, ki je bila zasnovana na podlagi zdravih načel in bi bila lahko veliko storila za preprečenje sedanje katastrofe, ni bilo med državami nobene resne zveze, nihče se ni brigal za usodo drugih in nobenemu velikih državnih krmarjev ni prišlo na misel, da se je svet, posebno po končani prvi svetovni vojni bistveno izpremenil in da nevarnost, žugajoča enemu delu, žuga tudi celoti. Ko je bila Kitajska prvič napadena in je japonski militarizem odigral burko z ustanovitvijo "neodvisne" države Mandžukuo, so velesile modrovale, podajale izjave, "študirale" problem, toda Japonski je Mandžurija ostala in s tem so dobili potuho vsi tolovaji, katerim so se sline cedile po tujih deželah. "Barbar" Hajle Selasi je bolje razumel značaj moderne agresivnosti in fašizma kot kulturni velikani a la Chamberlain in Laval in ko je Franco z italijansko in nemško pomočjo izdajniško napadel zakonito izvoljeno in konstituirano špansko vlado, je ostalo krmarjem velikih držav skrito, kar je bilo najbolj priprostemu prostovoljcu tujske legije jasno, da je španska revolta le predigra, katero je fašizem vprizoril, preden poskusi glavni akt.

Maršal Petain, ki je zapravlil vso v prvi vojni pridobljeno slavo, išče krivce francoskega poraza, pa je strahopetno sprejel v svojo vlado, oziroma izročil gospodstvo enemu največjih krivcev za nesrečo Francije. Mi nismo bili edini, ki so opozarjali na nevarnost za Francijo, če pade na španskem republičanska vlada. Vsakemu gimnazijalcu je moralo biti jasno, kako velikanskega pomena bi v slučaju vojne bilo špansko zavezništvo in kako pogubna

bi morala biti zmaga fašizma južno od Francije.

Še hujša kratkovidnost je povzročila monakovsko izdajstvo. Klavrno vlogo so igrale velesile že, ko so naciji pogoltnili Avstrijo. Toda z žrtvovanjem Čehoslovaške so si same vtaknile vrat v zanko. Nemškimi geopolitikom ni bilo nič za krkonoške Nemce, katerim se je v Čehoslovaški tisočkrat bolje godilo kot pozneje v rajhu, ampak šlo jim je za Krkonoše in za češke obrambne naprave. To je bila največja zapreka nemškemu prodiranju proti jugu in vzhodu in če bi bil Chamberlain, preden se je šel poklonit Hitlerju, vprašal svoje generale, kakšen strateški pomen ima Čehoslovaška, bi mu bili od prvega do zadnjega odsvetovali polet v Nemčijo. Toda clivendenski filozofu je bila češka tuja dežela in v svoji brezprimerni kratkovidnosti ni razumel, da je bil pohod v Sudete priprava za napad na Anglijo.

Tako se je ponavljalo na vseh koncih in krajih in ko so velikani bili tako slepi, se ni čuditi, da so pritlikavci slepomišili na enak način. Saj smo tudi tukaj slišali vse tiste modrijanske fraze, katere so poznejši dogodki pokazali kot neodpustno neumost: Da nas Evropa nič ne briga, da nimajo nacisti nobenih slabih namenov z ozirom na Ameriko, da nas varujeta dva oceana, da je dejanski napad na Ameriko nemogoč. Danes nam je postalo jasno, da nas ne briga le Evropa, temveč ves svet, da morje ne pomeni nič več kot Maginotova črta, da je Amerika napadena na petih ali šestih mestih, da je osiščna peta kolona aktivna in da so potrebni skoraj nadčloveški napori, da se dohiti, kar je bilo zamujenega.

Nihče, kdor ni v svojem srcu fašist, ne dvomi, da bo demokracija naposled zmagala. Toda zmaga se ne doseže s samo vero v neizogibnost osiščnega poraza, ne z ravnodušnostjo in ne s korajžarstvom, ampak le z napetjem vseh sil, ki so potrebne za skrušenje sil fašizma. Za to pa je predvsem potrebno, da se resni položaj resno presodi in da se dejstvom, prijetnim ali neprijetnim pogleda naravnost v oči, da se stori vse, kar more pospešiti zmago in opusti vse, kar bi jo moglo ovirati.

* * *

Grehi preteklosti niso tukaj omenjeni zaradi sodbe, ki bi sedaj bila sploh brez stvarnega pomena, temveč zato, ker se tu pa tam še

ponavljajo, če ne v prvotnih, pa v drugih oblikah, ki niso nič manj nevarne od originalnih. In pa zato, ker si jih je treba često poklicati v spomin, če se hoče razumeti sedanji položaj in spoznati, kakšni ogromni naporji so potrebni, da doseže demokracija končno zmago.

Pređen so bili napadeni havajski otoki, je marsikdo skrajno zaničljivo govoril o Japoncih in mnogi vsegavedneži so pravili, da bi jih Amerika kar pohrustala, če bi se drznili, pogledati jo po strani. "V dveh urah razbijemo celo njihovo mornarico in Japonske bo konec." . . . Kdor koli ni čepel v kakšnem kotu, je lahko slišal podobne baharije, izvirajoče iz povsem krivo pojmovanega patrijotizma. Taki modrijani pa niso pomislili, da so Japonci že davno izpremenili vso deželo v arzenal, da se je vse življenje moralo prilagoditi zahtevam militarizma in da sta japonska armada in mornarica morali v teku štiriletne vojne na Kitajskem pridobiti dokaj izkušenj. Tudi nekateri sicer resni ljudje, časnikarski poročevalci, statističarji, ekonomisti so računali in nam pravili, kako kmalu bo Japonski zmanjkalo vojnega materijala, hrane in denarja, kar jo bo prisililo, da konča vojno brez zmage. Tako so govorili v časih, ko je Japonska dobivala vojne potrebščine od vseh strani in ko je bilo že popolnoma jasno, da je stara finančna "veda" v tej vojni enostavno odpovedala, kajti po teorijah te domišljave znanosti bi morale biti že vse v vojno zapletene države bankrotne.

Japonska se je za to vojno resno pripravila in vsako podcenjevanje njene sile ni le nesmiselno, ampak skrajno škodljivo.

Še bolj pa je seveda bila pripravljena Nemčija.

Bil je čas, ko bi se bil vsak bliskoviti napad nacijskih kohort lahko z razmeroma majhnim naporom ustavil. Tisti čas je bil zamujen. Kakor je bilo neodpustno, da se je Japonski brez boja prepustila Mandžurija, tako je bila kruta zmeta, da niso zapadne sile stopile Hitlerju na kurja očesa, ko so nacijski bataljoni korakali v Porenje. Če ni bila diplomacija takrat zločinska, je pa bila vsaj diletantska, kajti vsak človek zdravega razuma je moral razumeti, da je bila s tem nacizmu dana potuha; če se mu brez kazni dovoli, prekršiti eno pogodbo, je logična posledica, da bo nadalje kršil vse pogodbe, ki so mu neprijetne. S tem, da se je nacijskim tolovajem dovolila parada v Pore-

nju, se jim je dala prilika, da so poteptali najvažnejšo določbo mirovne pogodbe in se začeli oboroževati. To so storili "tajno," toda ta tajnost je bila znana vsem poslanikom, vsem vojnim in mornariškim atašejem, vsem časnikarskim poročevalcem, pravzaprav vsem ljudem, ki čitajo v listih kaj drugega kot športno in šaljivo stran. In medtem, ko so v Nemčiji rasle tovarne za letala, za orožje in municijo, za tanke in torpede, ko se je Kruppovo kraljestvo militariziralo in se ladjedelnice niso zaprle ne po dnevi, ne po noči, ko se je obnovila splošna vojna obveznost in so bili vsi znanstveniki upreženi v službo vojnih iznajdb, je potekalo življenje v demokratičnih deželah "kakor po navadi" in De Gaulle, ki je objavil temeljito študijo o modernem mehaniziranem vojskovanju, je dobil od francoskega generalnega štaba dolg nos, ker se je drznil misliti s svojo glavo.

Nacijski pohod v Avstrijo bi se bil lahko ustavil, kajti takrat je bila Nemčija sicer dovolj močna, da bi zlomila vsak odpor Avstrije, nikakor pa ne za vojno z Anglijo, Francijo in Rusijo, zlasti ker je takrat tudi Mussolini še želel Nemčiji poraz in ne bi bil Hitler od te strani dobil nobene pomoči. Tudi ta prilika se je zamudila in naravno, da je nacijskim veljakom še bolj zrasel greben. Še v času čehoslovaške krize ni bilo prepozno. Po vsem, kar je od onega časa prišlo na dan, ni dvoma, da je bila takrat Rusija pripravljena na boj. Če se ne bi bile zapadne sile vdale Chamberlainovemu stokanju, bi bila Nemčija imela proti sebi Anglijo, Francijo, Rusijo in čehoslovaško, to se pravi, vojno na treh frontah in nobenega zaveznika. Mala antanta bi bila dobila pogum, Madžarski bi bil zlezal strah v kosti, Mussolini bi bil vesel, da ni postal Hitlerjev suženj in četudi ne bi bila vojna končana v treh dneh, je vendar popolnoma jasno, da ne bi bila mogla Nemčija dolgo vztrajati proti taki koaliciji.

Zgodilo se je drugače, nacizem je ohranil svojo moč, jo povečal s tem, kar je dobil na Češkem in pridobil časa, da dovrši priprave za uresničenje svojih roparskih namenov. Demokracije so pa še vedno počivale . . .

Ko so Nemci napadli Poljsko, je bil položaj že popolnoma drugačen. Kljub temu, da sta Anglija in Francija napovedali vojno, je Nemčija v resnici imela opraviti le s Poljsko

in da jo je s svojo, takrat že dokaj izpopolnjeno opremo pregazila, ni bilo nič čudnega. Toda tragedija Poljske ni bila edina nesreča. Vsi mali narodi so se ustrašili, pritajeni fašisti pa so povsod začeli dvigati glave. Tedanje Anglije in Francije tudi žalostni zgled Poljske ni izučil in treba je bilo še dosti hujših izkušenj, preden je prodrlo razumevanje "totalitarnega" vojskovanja. Medtem ko so starokopitneži v Londonu filozofirali o blokadi, ki je že v zadnji vojni izgubila skoraj vsak pomen, so naciji upregli nove sužnje in četudi določa mednarodno pravo, da se vojni ujetniki in prebivalci zasedenih dežel ne smejo rabiti za vojno produkcijo, so se za te določbe toliko zmenili kolikor za svečane pogodbe in za svoje lastne obljube.

Kako so potem padale dežele, ena za drugo, ker ni Nemčija do napada na Francijo imela nobene resnične koalicije proti sebi, ampak vedno le posameznike, neprimerno slabejše od nje, kako je slavljenja Maginotova črta postala brezpomembna, kako se je sila Francije zdrobila, kako je Anglija ostala sama in se je zdelo, da je tudi njen poraz neizogiben, je splošno znano. Nemčiji je bila odprta pot po vsej Evropi, Mussolini, ki je hotel tudi nekaj nagrade za svoje zavezništvo, je postal Hitlerjev hlapec in danes gara na milijone sužnjev po vseh evropskih deželah za vzdrževanje in izpopolnitev nacijske vojne mašine. Res je, da sužnji godrnjajo, da sabotirajo, da se celo upirajo in res je, da postane to nekega dne zelo važno. Toda ne varajmo se: danes so to kaplje v morje. Vsa Evropa producira za nemško armado in tega robotanja ne bo konec, dokler ne pridejo zavezniške vojske v podjarmljene dežele. Upornost zaslužjenih delavcev na Poljskem in Norveškem, v Belgiji in Franciji in povsod, kjer jih tlači železna peta nacizma je junaška in občudovanja vredna, nič manj kot heroični boj Mihajlovičevih četnikov, toda sila Nemčije ne more biti poražena na ta način. Skrušiti jo more le moderna vojaška moč, tako velika, da postane nacijska sila pred njo pritlikava. Za tako moč ni dovoljno nobeno osebno junaštvo, katerega je bilo in ga je na filipinskih otokih in na ruskih frontah, po kitajskih vaseh in v srbskih in slovenskih hribih, v afriški puščavi in na vsakem morju; tudi ni dovoljno veliko število vojakov, kajti cel bataljon brez primerne opreme

ni tako močan kot en sam moderen tank. V koledarju je zapisano leto 1942 in vojna se ne more voditi po receptih iz leta 1917.

Diktatorji so se pripravljali dolga leta, nas je vojna zalotila nepripravljene in zdaj ni druge poti kot predvsem nadomestiti, kar je bilo zamujeno. Ni prijetno, čitati poročila o izgubah in umikih, o ogroženju sueškega prekopa in kavkaških oljnih vrelcev, o japonskem izkrcaju na Aleutih in o porazih junaških Kitajcev, toda vse to je neizogibno, kajti zamude desetletij se ne morejo popraviti v par mesecih. Popraviti pa se morajo, preden se kolo obrne in stopijo zavezniki na sončno stran.

* * *

Lahko je razumeti godrnjavce in zabavljače, ki iščejo ventil za svoja bolestna čustva. Ampak dobro to vendar ni, ker slabi pogum tistih, ki so sploh že manj krepkega duha. Naloga, katero morajo opraviti Združeni narodi, pred vsem Amerika kot "arzenal demokracije" je tako ogromna, da si je težko napraviti pravi pojem o njej. Odkar je rdeča armada pokazala odpor, ki je presenetil ne le nacije, ampak tudi vojaške izvedence na tej in na oni strani Atlantika, se dviga klic po "drugi fronti" in kakor prodirajo nacijske tolpe bolj v osrčje Rusije, postaja glasnejši in nervoznejši.

Nobenega dvoma ni, da se bo taka fronta nekje v Evropi morala ustanoviti, kajti sovražnik se more premagati le tam, kjer se nahaja. Toda v poštev je treba vzeti, kaj je vse potrebno za uresničenje take fronte. Treba je spraviti v Francijo, na Norveško, v Italijo, kjer koli se pač vidi vpad najprimernejši, vojaštvo v takem številu, da more brez strahu zlomiti odpor sovražnika, ki ne bo prekrizanih rok čakal na prihod nepovabljenih gostov. Že prevoz take sile je ogromna naloga. Naciji, ki imajo mnogo širše baze kot Anglija in so se dolgo pripravljali za napad na Britanijo, so se ustrašili te naloge in po nekaterih ponesrečenih poizkusih so—vsaj začasno—sploh opustili prvotni načrt. Ali imajo zavezniki dosti ladij, in sicer primernih ladij za prevoz vojaštva? Ali morejo brez nevarnosti za druge kraje koncentrirati dovolj bojnih ladij za varovanje prevoza? Ali imajo dovolj prevoznih letal, da prepeljejo en del čet in bojnih letal, da jih zaščitijo? Ali morejo spraviti dovolj hitro vso opremo za obrambo in za napad preko morja, da ne bo armada morala

čakati na tanke in topove, ko bo sovražnik že streljal?

Poizkusiti izkrcanje na evropskem kopnem, pa se pod pritiskom večje sile umakniti—deloma na ladje, deloma kar v morje—bi bila večja katastrofa kot začasna izguba Kavkaza in razdejanje sueškega prekopa. Druga fronta je potrebna, ampak ustanoviti se sme še le tedaj, kadar je uspeh zagotovljen. Če se to zgodi, ne bodo nacijem najlepši načrti nič pomagali in začetek konfuzije bo neizogiben. Prvih petdeset milj, ki jih pridobi zavezniška armada v Evropi, izpremeni ves položaj do temelja. Ljudstvo v kraju vpada zavriska in ta vrisk najde odmev po vsej Evropi, po vsem svetu. Čim se ta fronta utrdi in zavaruje, bo mogoče spraviti orožje v zasedene kraje in gerilske čete nastopijo povsod. Varnost za nacifašiste izgine, ruske in kitajske armade se nehajo umikati in preidejo v ofenzivo, čete, ki so bile vajene samih zmag in jih nenadni porazi osupnejo, izgube staro samozavest, bombniki zakrožijo v ogromnih čoporih nad Nemčijo, Italijo, Madžarsko, Japonsko, civilno prebivalstvo v teh deželah postane zbegano—začetek konca je tu. To bo bolj blicovsko kot vsi dosedanji nacijski streloviti napadi.

Ampak pripravljeno mora biti tako, da se ne more izjaloviti. Pripravljeno mora biti tako, da je uspeh zajamčen, ko stopi noga prvega zavezniškega vojaka na evropska tla. Pripravljeno mora biti v generalnih štabih in pri četah od armadnega vodstva do zadnje stotnje. Pripravljeno mora biti pri opremljenih zavodih in pred vsem mora biti pripravljeno na bojiščih produkcije. Pripravljeno mora biti tudi v duhu tistih, ki danes škripljejo z zobmi in stiskajo pesti, ker gredo dogodki še vedno v napačni smeri, ki pa vendar ne znajo izgubiti vere v zmago in spoznavajo, da ni svobode, kjer se ne pribori.

* * *

Priznati, da je položaj resen, ni pesimistično. Brez takega priznanja bi se prelahko vdali brezbriznosti, ki je škodljiva in često vodi naravnost v pogubo. To je eden tistih grehov, za katere sedaj plačujemo visoko ceno. Ker sega do New Yorka Atlantik in do Seattla Pacifik, so nam pravili, da smo tako na varnem kakor v Abrahamovemu naročju; ker se je zdelo, da imajo naciji polne roke posla v Evropi, so nas učili, da nimajo in ne morejo

imeti nobenih hudobnih namenov proti Ameriki; ker je včasih prišel kak japonski dostojanstvenik v Washington in smehljaše—seveda smehljaše—zatrjeval, da je vojna med njegovo deželo in Zedinjenimi državami izključena, če je zadnje nočejo, so vzklikavali, da bi bil vsak cent za priprave na Pacifiku zapravljen. Vsak dan so našli kakšne nove argumente, da bi dokazali našo absolutno varnost. Tudi ko so zalotili tuje vohune in našli pri njih bogat material za Himmlerja, tudi ko so japonski "ribiči" fotografirali ameriške bojne ladje in razne vojaške naprave, so ostali brezpogojni optimisti. Zdaj se ne da več utajiti, da so bila vsa osiščna poslanstva in njih konzulati gnezda špijonaže, da je bil Bund čisto nacijska organizacija, da je gestapo imela neštete zastopnike v Ameriki in da so imeli nacijski gromovniki že davno pred napadom na Poljsko izdelane načrte za vojno z Ameriko. Takrat je brezbriznost, kar je zelo mila beseda, povzročila škodo, ki jo še vedno čutimo; sedaj bi bila kriminalna.

Priznanje, da je položaj resen, je prvi pokoj za resno delo. V Rusiji so dejali, da je to ljudska vojna. Ljudska pa ni samo v sovjetski zvezi, temveč tudi na Poljskem in v Franciji, na Češkem in na Norveškem, v Jugoslaviji in v Belgiji in prav tako tudi v Ameriki. Niti Draža Mihajlović s svojo vojsko ne bi mogel klestiti nacijev in fašistov kakor jih, če ga ne bi podpiralo ljudstvo in sodelovalo z njim kakor da je del njegove armade. Anglija bi bila že davno morala kapitulirati, če ne bi bilo njeno civilno prebivalstvo tako sijajno ohranilo svojega poguma kljub razdevajočemu bombardiranju iz zraka, ki ni prizanašalo ne ženam, ne otrokom. V deželah, ki so jih naciji zasedli, ni domačega vojaštva, civilisti pa vendar nadaljujejo vojno na sto različnih načinov in tirajo svoje zatiralce v obup, kar se najbolje zrcali v bestijalnem maščevanju pozverinjenih superijornih divjakov. Amerika je v kratkem času izvežbala vojsko, ki je že zdaj večja od ekspedicijske sile v prvi vojni; ta armada ni sestavljena iz robotov kakor v totalitarnih deželah, kjer je vsaka lastna misel prepovedana in pomeni disciplina brezpogojno zatajevanje samega sebe, temveč iz oboroženih državljanov, ki vedo, zakaj se bojujejo in ostanejo tudi v uniformi ljudje. Tej vojski stoji ob strani ogromna armada v tovarnah in

ladjedelnih, v rudnikih in na trgovskih ladjah, povsod, kjer se izdeluje tisočero raznih potrebščin za pešake in topničarje, za letalce in mornarje, za zaveznike v Afriki in Aziji, v Evropi in Avstraliji. Žene opravljajo dela, o katerih se je vedno trdilo, da se protivijo njihovi naravi. In doma pohajajo v šole za bolničarke, za prehrano, za vrtnarstvo, da bodo pripravljene, če jih potreba pokliče na delo, bodisi doma, ali pa kjer koli ukaže položaj.

Da, to je ljudska vojna in v njej bo zmagala tista stran, na kateri bo vsak posameznik doprinesel vse, kar je v njegovi moči za poraz sovražnika. Žrtve, ki so se v ta namen doslej zahtevale v Zedinjenih državah, so naravnost malenkostne, če se primerjajo z razmerami v drugih deželah. Tukaj je bilo slišati stokanje, ko se je pričelo odmerjanje sladkorja in ko so nekateri predmeti, katere so Amerikanci začeli smatrati za neizogibne izginili s trga. V Evropi so ljudje tudi pred vojno vedeli, da so noge za hojo, tukaj pa se je nekaterim zdelo strašno, ko se jim je povedalo, da moderne armade ne morejo operirati brez olja in gazolina in da so gumijevi obroči na tankih, na letalih, na tovornih avtih važnejši kot na privatnih vozilih. Nobena zmaga se ni dosegla brez žrtev. Za nas je zmaga nad totalitarstvom vprašanje življenja, kajti brez svobode nima življenje nobene vrednosti. Zato se zasužnjeni narodi v Evropi bojujejo proti svojim zatiralcem, kljub temu, da vidijo divjaške eksekucije talcev in uničevanje celih vasi in vedo, da tvegajo svoje življenje z vsakim aktom sabotaže, s čitanjem podtalnega lista, s poslušanjem londonskega radia.

Tudi če se podeseterijo naše žrtve, še vedno ne bomo storili toliko, kolikor store naši bratje v stari domovini vsak dan, dasi so jim naciji zagrozili s popolnim iztrebljenjem. Če danes v demokratični Ameriki ne dobimo banane, kadar si je zaželim, ne bi v nacijski Ameriki mogli izpregovoriti proste besede iz strahu pred gestapom in če v jeseni ne bo čaja v prodajalnah, raste še vedno dosti bezga in robidnic in tu pa tam cvete celo kakšna lipa. V Evropi pa je na milijone ljudi, ki sploh ne vedo več, kaj pomeni, najesti se do sitega.

Te besede niso črnoglede pridige in nobena pametna glava ne zamere ljudem poštene zabave in ne zamere dobre šale. Tudi vojaki ob napadu, kadar gledajo smrti v oči, delajo

dovtipe in se smejejo. Toda kakor je vojna zanje resna stvar, tako mora biti tudi za nas in volja za zmago nas mora vse tako prevezti, da nam nobena žrtev zanjo ne bo prevelika.

* * *

Zakaj smo izgubili Filipine? Zakaj so Angleži kapitulirali v Singaporu in se umaknili v Libiji? Zakaj se je Japoncem dovolilo, priti na Aleute? Zakaj so mogli naciji potisniti Ruse nazaj? Zakaj ni v Evropi druge fronte?

Zakaj? Zakaj? Zakaj?

Zato, ker smo storili isto napako kakor skoraj vsi narodi v Evropi in še na nekaterih drugih kontinentih, zato, ker smo bili preveč zaupljivi. Prav za prav, Cankarjev glasnik ni bil. Ob času monakovske konference je napovedoval sedanjo vojno in njene strahote. Čuli so se tudi drugi glasovi, vpijoči v puščavi. Toda kot celota smo bili zaupljivi in smo rajši poslušali bolj prijetne glasove, ki so nas tolažili, da je nemogoče. Za to zaupljivost moramo sedaj plačati neizogibno ceno. Ampak če ugotovimo, da smo se zmotili in smo pripravljeni, popraviti napako, pride čas, ko ne bo treba več vpraševati, zakaj. Kakor je s trdno voljo mogoče, izbrisati zamudo, če ta volja porodi potrebno delo, tako bo mogoče, dobiti nazaj Filipine in Burmo, ustvariti drugo in tretjo fronto, osvoboditi Evropo in Kitajsko, pognati nacije z njihovimi pomožnimi kohortami Madžarov, Rumuncev, Fincev, efijaltskih Slovkov in "vstaških" Hrvatov iz Rusije, zediniti Slovenijo in demokratizirati Jugoslavijo in razdejati nacifašizem tako, da ne ostane sledu po njem.

Vpraševanje, zakaj, lahko počaka. Rešila ga bo nepristranska zgodovina. Sedaj je treba pritegniti pasove, stisniti zobe, zavihati rokave in se lotiti dela. Delo, z zavednostjo prepojeno delo, trdo delo, cilju ustrezajoče delo na vsakem polju zagotovi in prinese zmago, zmaga pa odpre vrata novemu, boljšemu, plemenitejšemu življenju, ki ga je zakon narode namenil človeškemu plemenu.

MAKE EVERY PAY DAY
BOND DAY

JOIN THE PAY-ROLL SAVINGS PLAN

Omahljivemu dekletu

I. J.

Globoke vode si se bala,
pomislekom se vsa predala—
in jaz sem samcat odveslal,
v neznano čolnič naravnal—
za sreče zlatim bleskom.

Morda zaman? Kadar zbeži
težko se sreča dohiti . . .
Vendar, kar me že doleti,
tolažba bo: trohneti ni
potrebno mi v tegobi.

Škrjančka žene pod nebo.
In slavcu v kletki je hudo.
Dekle, ne bom se jaz kesal!
A če v viharju bom ostal,
slovo bo: Jaz sem vsaj iskal!

Zadeva kritike

IVAN MOLEK

VII

ŠE NEKAJ "drobnih" napak, ki pa niso majhne.

Mnogo je med nami piscev, ki zamenjavajo pojem "potrebovati" s pojmom "rabiti." Pišejo: "Rabim dva dolarja—ne rabijo delavcev." Kaj mislijo s tem? Vsekakor mislijo, da potrebujejo dva dolarja—da delodajalci ne potrebujejo delavcev, ampak z besedo "rabiti" povedo nekaj popolnoma drugega. Kdor ne razume razlike v slovenščini, jo bo morda razumel, če jo pojasnim v angleščini. "Raba" pomeni "use" in "potreba" po meni "need." Ali vam je zdaj jasna velika razlika? Pravilno torej pišemo: *Potrebujem* dva dolarja, da ju *porabim* za nakup srajce.

"Zaposlenost" in "uposlenost" sta drugi dve besedi, ki imata dva različna pojma, mnogo naših urednikov pa ne pozna razlike med njima. Skoro na splošno rabijo "zaposlenost" za "uposlenost." Kaj je razlika? *Uposlen* sem, kadar sem najet v službo ali za kakšno delo—zaposlen pa sem, kadar imam dela čez glavo. Nisem mogel na sejo, ker sem bil zaposlen z delom! Ker nisem uposlen že dolgo časa, sem se zadolžil!

Prav tako nekateri zamenjavajo pojma "moči" in "morati." Pišejo: "Zadeva je resna in mi bi *mogli* nekaj storiti." Kar mislijo, je, da bi mi *morali* nekaj storiti. Med "mogli, mo-

rem" in "morali, moram" je velika razlika in njihov stavek v tisku ali govoru izgubi ves smisel, če ga zamenjajo. Naš glagol "moči" (angleško "can") se sprega v sedanjem času "morem, moremo," v preteklem času pa "sem mogel, smo mogli"—in to je nekaj popolnoma drugega, kakor "morati" (angleško "must"), ki se sprega "moram, moramo." Čudno je, da nekateri naši pisci ne zastopijo razlike, katera je vendar jasna. Ne *morem* na delo, ker sem bolan! *Moram* misliti na delo, ker sem suh!—

Ne vem, kje so spet nekateri dobili prefiks "za," ki ga pritikajo k "morem" pa pišejo "zamorem, zamoremo, nismo zamogli" ali "smo zaprosili," kar je nesmisel. — Fraza "več kot prav" je tudi nesmisel. Kako more biti nekaj *več* kot prav? Prazna je tudi "nič koliko," ki jo tu pa tam vidim v tisku. "Nič koliko" bo menda pomenilo "brez števila—silno mnogo." All right, povejmo to na jasen način.

* * *

Naša mila "jugoslovenščina"!—

Pred prvo svetovno vojno je nismo poznali. Slovenščina je sicer bila v svoji otroški dobi na debelo pomešana z germanizmi in raznimi lokalizmi, ampak srbo-hrvatili niso, razen peščice "Ilirov" pred dobrimi sto leti. Srbohrvaška primes je prišla z Jugoslavijo. Pojavila se je najprej v časnikih in potem, dasi v manjšem obsegu, v knjigah. V povojnih letih je

“jugoslovenščina” seveda zašla tudi v naš tisk v Ameriki s ponatisi.

Kako je prišlo do tega, ne vem. Prav tako ne vem za nikogar, ki bi nalašč srbohrvatil z namenom, da se na ta način Slovenci polagoma posrbijo. Res pa je, da je bila v nekaterih krogih tendenca za postopno odpravo slovenskega jezika v časnikarstvu in književnosti; ta tendenca je bila v Belgradu in Ljubljani, vendar je ostala brez kakšnega vpliva. Neki srbski profesor (imena se ne spominjam) je enkrat rekel v predavanju, da je slovenščina srbohrvaški “dialekat,” ki nima bodočnosti. Pokojni Tone Kristan mi je pa za časa svojega obiska Amerike leta 1927 povedal tole: “Neki srbski politik je odprto priporočal, da se Srbi in Slovenci organično združimo in najboljši način te združitve bo, da se Srbi ženijo s Slovenkami, Slovenci pa s Srbkinjami — — —”

Vse to, kolikor je resnično, je danes zgodovina. Današnja vojna je pometla s predvojnimi razmerami in tendencami in v novi Jugoslaviji bo drugače. Slovenija bo v bodočnosti samoupravna in slovenska kultura se bo lahko svobodno razvijala. Za “jugoslovenščino” ne bo več potrebe, ker ne bo več politične kontrole in vpliva iz Belgrada.

Kakšen razlog ali opravičbo pa imamo za “jugoslovenščino” v Ameriki? Prav nobenega razloga ali opravičbe ni! Dobili smo jo s ponatisi iz starokrajskih časnikov in naši časniškarski amaterji v Ameriki, naši napol pečeni pisatelji, so se nalezli tega spaka misleč, da je to moderno, nekaj časa primernega in nekaj silno modrega. Pa je vse skupaj otročje. Edina opravičba za rabo srbohrvaških izrazov bi bila, če bi mi ne imeli pristnih in dobrih slovenskih besed za prizadete pojme. Pa jih imamo—in le velik nevednež jih ne pozna.

Prav za prav je izraz “jugoslovenski” v našem jeziku travestija, če ne norčija; faktično nič ne pomeni, ker v slovenski geografiji nimamo južnih Slovencev. Neki list torej nosi veliko napako v svojem imenu “Jugoslovenski — —” Pravilno bi bilo “Jugoslovanski,” ker Jugoslovani—po slovensko rečeno—obstajajo, dočim so Jugosloveni le pri Hrvatih in Srbih.

Prava poplava našega tiska v Ameriki z “jugoslovenščino” pa je nastala, ko se je pojavil zadnje leto Jugoslovanski časniškarski biro v Washingtonu in kasneje v New Yorku.

Srbohrvaških besed in celo srbohrvaških pravopisnih oblik kar mrgoli v poročilih tega biroja in nekateri slovenski listi v tej deželi požirajo to mešanico dobesedno brez vsakih popravkov. Slabo spričevalo je to za slovenščino teh listov!

Spakovanje našega jezika v imenovanem biroju je že od sile. Ne samo, da se ponavljajo stari srbohrvatizmi “ukiniti, ujediniti, ujedinenje, otvarjati, otvoritev, pokret, komad, političar, simpatičar, povorka” itd. (za vse te izraze imamo lepe slovenske besede), pač pa je prišla cela ploha novih: “komandir” (poveljnik), “armija” (armada), “vojska” (tudi armada), “prožanje” od srbohrvaškega glagola “pružiti” (nuditi), “nacija” (država), “trupe” (čete), “borba” (boj) in mnogo drugih. V slovenski govorici je vojska in vojna eno in isto, čemu potem mešati “vojsko” v pomenu armade?

In čemu pišejo “Kralj, Kraljevina, Predsednik, Kongres, Vojni Department” z veliko začetnico, česar slovenski pravopis ne pozna? Če je to potrebno zaradi neke subjektivne uslužnosti poročevalca oziroma prevajalca srbskih tekstov, ni nobene potrebe za naše urednike, da bi to požirali—razen če s tem pokažejo, da so silno zaposleni ali pa silno površni.

Slovenci imamo za nekatera evropska mesta svoja imena, dočim imena drugih mest po svoje izgovarjamo in zapišemo. Dunaj, Rim in Carigrad so pristno naša imena; dalje imamo za češko Praho našo Prago, za ogrsko Budapezst Budimpešto, za francoski Paris Pariz in za srbski Beograd imamo Beligrad ali Belgrad. Tako smo se učili v osnovni šoli. To dejstvo pa nikakor ne gre v glavo našim “jugoslovenistom,” ki trdovratno insistirajo, da ameriški Slovenci moramo osvojiti srbsko ime Beograd. Čemu?

Lahko bi naštel še mnogo drugih vzgledov “jugosloveniranja,” pa ni vredno. Prepričan sem, da Srbi in Hrvatje ne zahtevajo tega od nas—sami niso tako uslužni, da bi Slovincem vračali z rabo naših besed—pač pa “jugoslovenisti” demonstrirajo s tem svoje hlapčevstvo—kolikor se ne zavedajo, kaj delajo.

Malo nas je—in ker nas je malo, negujmo odločno to, kar imamo! To se pravi, dokler hočemo biti Slovenci. Kadar pa večinoma sklencemo, da nočemo biti več Slovenci, tedaj bomo tudi sklenili, kaj bomo v bodoče.

Mója amaterska kritika gre h koncu.

Omejil sem se le na pravopisne in oblikovne napake našega pisanja—na one, ki najbolj kriče po reformi.

Potrebna bi bila tudi kritika koncipiranja pri naših leposlovcih. Rekel sem že v začetku, da lep in čist jezik je lepa in čista posoda onega, kar čitamo. Kaj pomagajo dobri, okusni štruklji, če jih gospodinja ali kuharica prinese na mizo v umazani in oškrbljeni skledi! S tem pa še ni bila povedana vsa resnica. Lepa in čista posoda tudi nič ne pomaga, ako je—prazna.

Včasih naletim na spis, ki je dobro in lepo spisan, toda zaman iščeš v njem izvirne misli, dobre ideje in krepkega poudarka. To je prazna posoda—kopica besed brez življenja. Takšen avtor je jalov in škoda časa in papirja, ki ga porabi za pisanje.

So drugi, ki tudi dobro zapišejo, kar po-

vedo, so pa stezosledci. Preveč se udajajo vplivom drugih in premalo imajo svojega.

O vsem tem bi se dalo veliko in na široko pisati, toda—ali se izplača? Koliko pa nas je, ki živimo od literature?

Med nami v Ameriki je največ urednikov. Uredniki bi se morali potruditi vsaj toliko, da bi pisali pravilno in čisto slovenščino. Ako to dosežemo, bomo lahko zadovoljni. Toda upanja—nimam.

* * *

Morda se kdo spotakne ob te moje članke: kje imam avtoriteto? Na koga se opiram pri svojih izvajanjih?

Opiram se v glavnem na "Slovenski pravopis," ki sta ga leta 1935 priredila A. Breznik in F. Ramovš, izdalo in založilo pa je pa Znanstveno društvo v Ljubljani, glede anglicizmov in "jugoslovenščine" pa na—common sense.

O sodobni Rusiji

Po raznih virih napisal

MILAN MEDVEŠEK

DVA IN DVAJSETEGA AVGUSTA l. 1939 je blisknila v svet vest, da sta Sovjetska zveza in Nemčija podpisali desetletno nenapadalno pogodbo. Svet se je začudil, ugibal in napeto čakal posledic, ki so imele priti za akrobatskim obratom sovjetske in nemške zunanje politike. Dva največja sovražnika sta si podala roke in obljubila sodelovati drug z drugim.

Rusko-nemška nenapadalna pogodba je najbolj presenetila angleške in francoske torije, kajti oni niso niti sanjali, da se bo njih glupa in nepoštena zunanja politika tako grdo izjalovila in jih udarila naravnost v obraz. Tako zvani clivedenski krožek z lady Astorjevo in Chamberlainom na čelu je sicer računal na možnost, da bi sovjeti iskali nenapadalno pogodbo z Nemčijo, niso pa pričakovali, da bi to storil Hitler, katerega so božali in ščuvali proti Rusiji.

Realističen opazovalec evropskih dogodkov se ni čudil temu paktu in ni kritiziral Sovjetske zveze zaradi njega, kajti v to zvezo so pahnili Ruse angleški in francoski nazadnjaški diplomatje. Razumljivo, demokratični svet je bil poparjen zaradi te zveze, a obenem

je vedel, da je bila neiskrena, nenaravna in da ne bo dolgo obstojala. Z besedami zgodovinarja Emila Ludwiga: "Obe stranki sta podpisali nenapadalno pogodbo prav na isti način kot se danes možijo nekatere ženske—zato, da se jutri razporeče. Nemški zunanji minister Ribbentrop je vedel, da prodaja ponarejeno blago in se je pri podpisovanju pogodbe hinavsko smejal, a Stalin se je dobro zavedal, kaj kupuje in se je sardončno režal."

Ako si malo ogledamo politično pozornico pred sovjetsko-nemško nenapadalno pogodbo in vlogo, ki so jo igrali sovjeti, pridemo do zaključka, da so bili sovjeti vse skozi poštenjaki, idealisti, dočim ostale evropske sile baš nasprotno. Sovjetska zveza se je trudila za svetovni mir ves čas svojega obstoja. Ko je bila po revoluciji prvič povabljen na konferenco "odlične mednarodne družbe," ki se je vršila l. 1922 v Genovi, je tedanji sovjetski komisar za zunanje zadeve apeliral na zastopnike, naj se prične z omejitvijo oboroževanja, kajti drugače bo šlo vse prizadevanje, da se izboljša svetovno gospodarstvo, po vodi. "Dokler grozi Evropi nova vojna, ni izgleda za izboljšanje

evropskega in svetovnega gospodarstva," jim je dejal Čerin. Njegove besede so bile, kakor da bi metal bob ob steno; našle niso nobenega odmeva.

Po smrti Čerina je zavzel mesto sovjetskega zunanjega komisarja Maksim Litvinov, sedanji sovjetski poslanik v Združenih državah. Kmalu je postal prvak v mirovnem prizadevanju. Na raznih mednarodnih konferencah, kongresih in shodih je agitiral za svetovni mir in povdarjal, da se ne sme prizanašati nobenemu napadalcu, kajti še tako lokalni napad, pa naj se pripeti v Albaniji ali Mandžuriji, v Abesiniji ali Kitajski, bo zanetil svetovni požar. Svoje besede je bil pripravljen podpreti tudi z dejanji in na razoroževalni konferenci v Ženevi je najresneje predlagal v imenu svoje vlade, da se vsi narodi popolnoma razorože. Kakor Čerinov tako tudi Litvinov predlog ni prejel nobenega uvaževanja. Vzlic temu se sovjeti niso prenehali truditi za svetovni mir. Ko so Združene države predložile narodom Kellogov pakt, so bili sovjeti prvi, ki so ga podpisali. Sploh pa so bili vedno prvi, kadar je bilo potrebno podpreti katero koli mirovno pogodbo in včasih so jo podpisali še preden so bili povabljeni.

Leta 1935 so Italijani napadli Abesinijo. Mussolini se je hladnokrvno odločil oropati deželo, katero je obljubil na mednarodnih konferencah braniti. Sovjetska zveza je v ligi narodov takoj iniciatirala sankcije proti Italiji. Toda razen nje ni nobena druga država resno izvajala predlaganih sankcij proti Italiji. Angleško in francosko ljudstvo je sicer zahtevalo stroge sankcije, a vladni voditelji obeh sil so jeli bolj in bolj popuščati. In ne samo to. Imeli so v načrtu že tako imenovani Lavalov-Hoarov načrt, s katerim bi odprto izdali Abesince.

Italijani so končno premagali Abesince, a za svoje dejanje niso bili kaznovani in tako je dobila agresivnost še večji zamah ter se začela širiti kot nalezljiva bolezen.

18. julija 1936 je izbruhnila civilna vojna v Španiji. Fašistični general Franco je napadel najbolj demokratično republiko v Evropi. Pri tem krvavem dejanju sta mu pomagala Hitler in Mussolini, dočim sta bili Anglija in Francija "nevtralni." Celo Združene države so indirektno pomagale Francu, ker so prepovedale izvoz orožja v lojalistično Španijo. Za ta čin je bil odgovoren pomožni državni taj-

nik Wells. Države Južne Amerike so namreč držale s fašistom Francu, Wells pa se je bal, da se jim bi Združene države zamerile, če bi pošiljale orožje španski republikanski vladi. Edini državi, ki sta pomagali lojalistični strani sta bili Mehika in Sovjetska zveza. Zlasti slednja. Sovjetska vlada je pošiljala v Španijo tanke, letala, hrano in vojaške svetovalce. Toda Italijani in Nemci so pošiljali več in več orožja in moštva Francu in tako je bila vzlic nepopisni hrabrosti lojalistov po dolgem in krvavem boju zadavljena najidealnejša republika v Evropi. Njen umor ima na vesti ves kapitalistični in fašistični svet.

Po padcu španske republike so diktatorji še bolj glasno in predrzno rožljali s sabljo in se pripravljali na vojno. Sovjetska zveza je to dobro videla in se je silno trudila na mednarodnih konferencah, da bi pridobila demokratični svet za odločen nastop proti fašistom in nacijem, a vsa njena prizadevanja so se ponovno izjalovila. Angleški in francoski toriji niso hoteli sodelovati z Rusijo, temveč prav nasprotno—sodelovali so s Hitlerjem in mu dali vse, kar so odklanjali nemški republiki več kot deset let. Vsakdo je lahko opazil, da so mu zato dajali koncesijo za koncesijo, ker so v njem videli predrznega gangsterja, ki bo prej ali slej napadel Sovjetsko zvezo.

Konferenca v Munchenu, na kateri so Angleži in Francozi cinično prodali Čehoslovaško, je jasno pokazala zahrbtno vlogo, ki so jo igrali francoski in angleški nazadnjaški diplomati. Hitler je na tisti sramotni konferenci faktično dobil namig, naj ne vznemirja zapada in rajši nadaljuje pohod proti vzhodu, proti Sovjetski zvezi. Rusi so pazno sledili njihovim nameram ter jim skušali prekrizati načrte.

Čehoslovaška se je nameravala zoperstaviti Hitlerju, toda zunanja ministra Anglije in Francije (Halifax in Bonnet) sta grozila čehoslovaškemu predsedniku Benešu z "nevtralnim stališčem," 'ako se zoperstavi Hitlerju z orožjem. Beneš je dobro vedel, kaj pomeni "nevtralno stališče" in ukazal je armadi položiti orožje. "Nevtralno stališče" Anglije in Francije je namreč umorilo špansko republiko.

Sovjeti pa so tedaj postopali s Čehoslovaško baš nasprotno. Pozival so Čehce, naj se upro Hitlerju in jim obljubili, da bodo napadli Nemčijo od dveh strani. To ni golo domnevanje, ampak čista resnica, katero je po-

zneje potrdil Beneš sam. To je povedal zgodovinarju Emilu Ludigu, Evi Curievi in drugim. Benešovo izjavo je potrdil tudi Oumanški, bivši sovjetski poslanik v Združenih državah.

V času čehoslovaške krize so igrali tudi Poljaki silno zakulisno in nečastno vlogo. Grozili so, da ne bodo dovolili rdeči armadi prehoda čez svoje ozemlje. Položaj pa je še poslabšal francoski zunanji minister Bonnet, ki se je trudil pred svetom napraviti vtis, da sovjeti niso res pripravljeni pomagati Čehoslovaški in to laž tudi sporočil svoji vladi. Toda o Bonnetu je znano, da je velik lažnjivec. Njegov zdravnik je nekoč dejal o njem, "da ga zato ne more ozdraviti, ker se celo meni laže."

Težko je bilo sovjetom požreti sramotno zapostavljanje, vendar so se vzlic temu še nadalje trudili pridobiti zaveznitvo zapadne Evrope. 18. marca leta 1939 so ponovno predlagali konferenco med Anglijo, Francijo, Sovjetsko zvezo, Poljsko in Turčijo, katero naj bi se takoj sklicalo. Chamberlain pa je odgovoril, da je sovjetski predlog "prezgoden." Prezgoden? Kakšna ironija! V odgovor Chamberlainu je Hitler štiri dni nato (22. marca) zasegel glavno litvinsko pristanišče Memel ter jel zahtevati tudi Gdansko in druga pristanišča v Baltiškem morju. Mussolini pa, ki ni hotel zaostajati za svojim tovarišem, je 7. aprila udaril v Albanijo. Vse je kazalo, da je vojna neizogibna. Sredi aprila so nemške čete stale na poljski meji in čakale povelja, da udarijo.

Angleški in francoski narod se je končno pričel prebujati in zahtevati od svojih voditeljev, da nemudoma sklenejo vojaško zvezo s Sovjetsko zvezo. "Zveza s sovjeti bo ustavila Hitlerja in preprečila nadaljno vojno," je vehementno povdarjal Lloyd George, nekdanji angleški ministerski predsednik. "Zveza z Rusijo je neobhodno potrebna za vse evropske narode," je apeliral francoski letalski minister Pierre Cot. Najbolj pa je zahtevalo zvezo z Rusijo francosko in angleško ljudstvo. Gallupovo poskusno glasovanje, ki se je vršilo aprila 1. 1939 je pokazalo, da je bilo 92 odstotkov angleških volilcev za vojaško zvezo s Sovjetsko zvezo. Toda Chamberlain in drugi apizarji so se do zadnjega upirali predlagani zvezi. In ne samo to! 3. maja je Chamberlain presenetil

parlament z izjavo, da je še vedno pripravljen podpisati nenapadalno pogodbo z Nemčijo, dočim je dva dni pozneje sporočil Sovjetski zvezi, da ni mogoče sprejeti vojaške zveze z njo!

Javni pritisk je postal tako močan, da sta se končno angleška in francoska vlada odločili sporočiti svojima poslanikoma v Moskvi, da pričneta razpravljati o zvezi s sovjetsko vlado. Toda pogajanja so bila samo pesek v oči. Vlada oziroma vladi sta se samo podali javnem pritisku, a za hrbtom sta skušali preprečiti vsako eventualno zvezo z Rusijo. Mr. Stark, zastopnik angleškega zunanjega ministerstva, je prišel v Moskvo, a imel ni nobene avtorite, da bi dogovore podpisal. Pa ne samo to. Bilo je očitno, da so angleški zastopniki namenoma zavlačevali pogajanja. Ob istem času pa se je zvedelo, da se je angleški minister kolonij Hudson pogajal z nemškim zastopnikom Wohlkatom za posojilo v znesku 1 milijarde funtov. Rusi so ostrmeli nad to novico.

Ko je bilo tako rekoč že skoro vse zaigrano in je bil svet "na robu prepada," kakor se je tedaj izrazil dalekovidni Lloyd George, so sovjeti poslednjikrat skušali rešiti zavoženo situacijo in sporočili Angliji in Franciji, naj nemudoma pošljeta vojaško komisijo v Moskvo, katera naj bi sestavila s sovjetsko komisijo načrt o skupni obrambi vzhodne Evrope. Kaj pa so storili Angleži in Francozi? Vzelo je deset dni, preden so izvolili komisijo, potem pa je potovala z najbolj počasno ladjo, tako da je dospela v Moskvo šele po šestih dnevih, dočim bi voznja z letalom vzela samo en dan. (Chamberlain je došel v Berhtesgaden v teku nekaj ur!) Vorošilovu ni vzelo dolgo časa, da je zasledil, da nima komisija moči nobene stvari skleniti na svojo pest in da mora poročati najmanjše podrobnosti Chamberlainu v London.

Klementij Vorošilov je predlagal komisiji, da v primeru, da Hitler napade Poljsko, so sovjeti pripravljeni napasti Nemčijo z dvema armadama: z eno vzhodno Prusijo, a z drugo srednjo Nemčijo. Ta armada bi morala dobiti prehod čez južno Poljsko. Angleško-francoska komisija je Vorošilov predlog predložila poljski vladi, ta pa je neprijazno odgovorila, da predloga ne sprejme pod nobenim pogojem in da je pripravljena, spopasti se s Hitlerjem brez sovjetski pomoči.

Odgovor poljske vlade je bil sovjetom več

kot preveč. Pogajanja so se razbila. Molotov, tedanji predsednik sveta sovjetskih komisarjev, je sporočil vrhovnemu sovjetskemu svetu, da so bila pogajanja angleško-francoske vojaške komisije navadna frivolnost, ki je imela namen zavlačevati in dati Hitlerju priliko za napad na Sovjetsko zvezo.

Čas je hitel, vojni oblaki so se zbirali z vso naglico in tedaj, v zadnji uri, so se sovjeti odločili skleniti nenapadalno pogodbo z Nemčijo, katero jim je Hitler predlagal. Nenapadalna pogodba je bila sklenjena v nič manj kot treh urah!

Kmalu nato je Hitler napadel Poljsko in svet je zakričal, da so soveji povzročili vojno. Ta trditev je absurdna in jo more izreči le tisti, ki ne pozna situacije, ki je vladala v Evropi pred nemškim napadom na Poljsko.

Emil Ludig piše, da so bili sovjeti absolutno opravičeni skleniti nenapadalno pogodbo z Nemčijo. "Kar koli si mislimo o Stalinu," piše Ludwig, "njegova zunanja politika je bila ves čas najbolj spretna in najbolj logična, s

katero se ne more primerjati zunanja politika nobene druge države v zadnjih štirinajstih letih. Stalin je potrpežljivo iskal zvezo z zapadnim svetom zadnjih osem let, toda brez uspeha, ob enajsti uri pa se je obrnil k Hitlerju in sklenil pakt z njim. V resnici je bila to obrambna pogodba proti samemu Hitlerju. To je bila sijajna poteza velikega državnika. Dala je Rusiji dve leti časa pripraviti se proti Hitlerju in priliko, pomakniti svoje meje daleč proti zapadu. Ta notorični dokument ji je celo dovolil napovedati vojno Nemčiji, ako bi slednja napadla Turčijo. Gotovo, Nemci so veliko pridobili s tem paktom, a ne toliko kot Rusi.

"V času 'premirja' so sovjeti dosegli še nekaj, kar je velikanske važnosti. Hitler je v svojem govoru 23. junija 1941. leta sam priznal, da je bil Stalin tisti, ki je preprečil nemško invazijo Anglije v jeseni l. 1940. 'Zločesti Rusi,' se je drl Hitler, 'so okupirali Besarabijo, naščuvali balkanske narode proti Nemčiji in nam za hrbtom grozili z rdečo armado.'"

(Dalje prihodnjič)

O odpornosti Slovencev v naših dneh

I. MIRAN.

I.

TAKO se mi zdi, da ne morem nič bolj primerno pričeti te razprave, kot da za uvod prepisem besede dr. Alojzija Resa, ki jih berem v "Jadranskem Almanahu" iz leta 1923:

"Slovenci smo v Gorici pred vojno zidali polagoma, a z železno vztrajnostjo, ponosno kulturno stavbo. Goriška tiskarna Andreja Gabrščeka je tiskala in izdajala poleg strokovnih in političnih listov dela naših pisateljev, pesnikov in znanstvenikov, prinašala v raznih "knjižnicah" prevode iz svetovne, posebno slovanske književnosti, zalagala izdanja "Socialne Maticе" in znanstveno revijo "Veda." Narodna tiskarna je poleg tednikov obogatila z več deli naši slovstvo, Katoliško tiskovno društvo se je stoprav ustanovilo in obetalo nov razmah duševnih sil na Goriškem. Poleg tega sta se nahajali v Gorici uredništvi dveh znanstvenih mesečnikov: "Naših zapiskov" in "Vede," ki sta oba močno posegla v razvoj slovenske duševnosti.

Tudi v Trstu, tem trgovskem, za književ-

no delovanje malo ugodnem mestu, so tri slovenske založbe, Štokova, Gorenjčeva in tiskarna Edinosti, pričele izdajati poljudna, zabavna in poučna dela. Za vedno večje kulturne potrebe istrskih Hrvatov sta skrbela Tiskovno društvo v Pazinu in Krmpotičeva tiskarna v Puli. Toda vir našega razmaha je bila Gorica in sončno mesto ob Soči je postajalo drugo kulturno središče slovenstva—dokler ni prišlo nadenj strahovito mučeništvo vojne in uničilo to bujno procvitajoče drevo našega duha.

Ko so se naši ljudje po dveh letih in pol vračali iz nesrečnega begunstva na ogromno morišče in grobišče, ki se je raztezalo od Rombona do Devina, niso našli, kamor bi glavo položili. Niso našli ne svojih njiv, ne svojih travnikov, ne svojih vinogradov. Moška roka je zaman iskala med ruševinami plug in motiko, ženska roka je zaman segala po golih stenah, zadnjih ostankih naših skromnih, a srečnih hiš. Cele vasi so bile izginile s površja in skriti v groblju in poljih so prežali nerazstreljeni izstrelki. Vse, vse je bilo treba obnoviti in to v borbi z opustošeno zemljo, v najtršem boju

z novimi razmerami, pod novim gospodarjem, ki ga nismo poznali kakor on ne nas.

Tedaj je tvorna sila našega naroda ob Adriji prestala zmagovito najhujši ogenj bridkih preizkušenj: iz razvalin so pognali novi poganjki, iz srca naše zemlje, teptane, razrvane, s človeškimi trupli posejane in do mozga ranjene, je vzknilo novo duševno življenje, ki se ni dalo zatreti ne z železom in ne s krvjo, ne s krivicami medvojnih in ne s silo povojnih let.

V dobi najbolj surovega in ogabnega materijalizma, sebičnosti in plehkobe, v času dušee gospodarske krize, v dobi, ko evropska duševnost obupno išče ravnovesja in novih tal za prenovljeno življenje posameznika in narodov—v tem času je odlomek našega kmečko-delavskega naroda v mejah velike drugorodne države pokazal vso nezlomljivo voljo do življenja, do duševnega napredka, do izobrazbe srca in duha. Iz sebe in za sebe je, ne brez zatajevanja in težkih žrtev, rodil dela, katerih ga ni treba biti sram pred nikomer, s katerimi ni mogel dati zgovornejšega dokaza lastne moči, ni mogel lepše pokazati svojega narodnega bistva in dokazati sebi in drugim pravice do obstanka."

II.

Ko ste prečitali zgornje besede—ali se vam ne zdi, da so bile—pred dvajsetimi leti—pisane za danes? Ali ne najdete v njih zgovornih primer z današnjimi časi in s časi po tej vojni—samo še raztegnjene v nedogled, samo še stokrat povečane in tisočkrat bolj z resničnostjo prešinjene . . .? Nemesto "od Rombona do Devina," čitajte v mislih: "od Triglava do Devina, od Rabe do Devina, od Kolpe do Devina, od, od, od . . ."

Saj me razumete . . .

In potem čitajte namesto "tvorna sila našega naroda ob Adriji": "tvorna sila našega naroda od—do . . ." in ponovite ista imena kot jih vidite v prejšnjih vrsticah . . .

In potem se zamislite v bridkosti majhne slovenskega naroda današnjih dni, skušajte zatreti v sebi silno bolečino, zajemite polno pergišče poguma iz zgodovine slovenstva ter potegnite vase globok požirek—zaupanja . . .

III.

Ali je med temi strahotami, ki jim dan za dnem prisluškujemo tja čez prostrani ocean, tudi res kaj svetlih iskric, morda celo kaj ža-

rečih plamenčkov, ki jamčijo za to, da so besede dr. Alojzija Resa—pred dvajsetimi leti pisane, v srca zgolj primorskih Slovencev zarisane—še danes, in sicer za ves naš mučeniški narod, pomenljive?

Silno dosti čujemo o mučeniški Kalvariji slovenskega naroda. Toliko čujemo, da se mnogim zdi že kar preveč. V takih barvah prihajajo poročila, da so mnogim očem kar preveč žarka, naravnost neznosna in se jih skušajo otepati s tem, da pravijo: Saj to ni mogoče! Saj ne more biti vse to res . . . Saj mora biti v teh rečeh največ—propagande . . .

Žal, nič ni pretirano, nič ni povečano, nič ni izmišljeno! Nasprotno je res—poročila so komaj nedolžni posnetki tega, kar se tam v vsej resničnosti godi!

Ampak na tem mestu ni moja naloga, da se o teh rečeh na široko razpišem. Nič ne pomaga, tudi resnici moramo pogledati v oči prav taki, kakršna je. Toda od časa do časa je prav tako potreben odgovor na vprašanje, ki samo od sebe poganja v naših srcih: Ali je kaj upanja, da pride za Kalvarijo tudi dan Vstajenja? (Vem, obrabljene fraze, toda bolj-ših je težko dobiti . . .)

IV.

Tudi o odporu čujemo primeroma dosti. O žilavosti naših tam doma, o trdni volji, da se prerinejo skozi trpenje, naj stane, kar hoče. Že samo volja, če bi tudi ne moglo biti dejanj, je kleno seme za jesensko žetev in obeta letine kolikor toliko.

Pa so, seveda, tudi dejanja. In tukaj nam prihajajo na misel oboroženi "ubežniki," "četniki," "osvobodilna fronta," "partizani," ali kakorkoli se že imenujejo ali jih imenujejo. Pa si kličemo v spomin tisoč in eno sabotažno dejanje, sto načinov nagajanja okupatorjem, po vrhu vsega pa še prava pravcata vojna podvzetja, o katerih vedo še več povedati ameriška poročila nego naša lastna.

Mi ne zidamo vsega upanja na te vrste odpor, dasi priznavamo, da ni brez pomena. Ponosni smo nanj zlasti pred očmi zunanega sveta, ki se mogočnemu odporu najmanjšega naroda divi. Saj je celo Sforzov tednik v New Yorku zapisal, da so veljali Slovenci za najbolj krotke ovčice, pa so se, na veliko presenečenje svojih novih gospodarjev, izkazali za rogate koštrune . . .

Takih priznanj smo veseli, koštrunskih

lastnosti se ne branimo pod temi pogoji. Bomo še samemu Sforzi postregli s svojim koštrunstvom!

Vendar ne gledamo ta odpor brez vsake skrbi. Celo srbska radijska oddaja v Jugoslavijo je preko Columbijе svarila te dni, naj Srbi ne prelivajo dragocene krvi brez smotra, brez varčevanja, brez resnega premisleka. In kolikor so Srbi večji od majhnih Slovencev! Celo "La France combatante," bojujoča se Francija, ki je nastala iz "svobodne Francije," opozarja na to, da je treba počakati pravega časa. In po vseh podjarmljenih deželah gre glas: V strnjenih vrstah, pod enim poveljstvom, po skrbno začrtanih enotnih smernicah! Le po tej poti je nada na končni uspeh . . .

Iz luknjičastih poročil, ki prihajajo iz domovine do nas, še ni mogoče narediti celotne in končne slike o oboroženem upiranju naših. Dovolj pa je migljajev, da ni vse po enotnem načrtu. Dovolj je opazk, da ni vse smotreno za dosego končnega cilja. In da je prezgodaj in še nedozorelo, se pojavljao zmajajoče misleče glave.

Na primer "Bazovica," ki izhaja v Egiptu za ondotne Slovence, piše:

"Vsa ta nečloveška nasilja germanskih tolovajev so morala nujno izzvati odpor. S silo niso mogli niti Nemci niti Lahi pridobiti nikogar. Ta odpor je marsikje prišel do izraza, o čemer smo poročali v zadnji številki obširneje. Četniki, ki se imenujejo "Osvobodilna fronta," se zbirajo po gorenjskih gozdovih, mnogo pa jih je tudi po Štajerskem, zlasti v Pohorju. Napadi na Nemce trajajo dalje in jih tudi zima ni mogla popolnoma ustaviti. Bojimo se, da so te žrtve prezgodnje in bodo imele samo več ali manj simbolični značaj. Zato tudi jugoslovanski državniki v Londonu pozivljejo Slovence, naj se izogibajo žrtev, ki prinašajo samo nova gorja, medtem ko stvari sami le malo koristijo. Pozivljajo jih, naj bodo pripravljeni na trenutek, ko nas bo poklical glas VSTAJENJA." (Bazovica, 24. aprila 1942.)

V.

Kar govori tu "Bazovica" o odporu pod Nemci, bi danes vse lahko ponovila o onem pod Lahom. V Egipt prav tako prihajajo novice počasi kot k nam v Ameriko. V aprilu, ko je "Bazovica" prej navedene vrstice pisala, je bilo pod Lahom že enako strahotno. Neka-

teri celo pravijo, da je v "Ljubljanski provinciji" še hujše ko na Štajerskem in na Gorenjskem. Ko se je začela od Slovenije poslavlјati zima, je Lahom zavrela s težavo zadrževana divjaška kri.

Poročila, ki jih dobivamo, sramežljivo zatrjujejo, da se je narod sam v osvobodilnih metodah razdvojil. Da celo padajo žrtve, ki so od domačinov—ne od Lahov—odbrane. . . Sramežljivo, sem rekel, govore o tem poročila. Saj razumeva to sramežljivost, to mi boš gotovo pritrdil, pazljivi bralec . . .

Toda—čeprav zapeče skrb v globino srca—morda bo vedel pravilno rešitev in dober odgovor Ivan Cankar, ki je zapisal kot videc;

"Priatelj, globlje poglej! Ali ne vidiš, odkod te nove sile? Življenje se drami v nižavah, ki so spale. Oči se odpirajo, iščejo luči, roke se iztegajo, iščejo ciljev. Kaj zato, če prihaja pomlad v viharju in povodnji! Iz te črne naplavine bo vzknila bujna rast! Njih misel je bila prava: ne bele krizanteme na ogoljen frak—rdeč nagelj na kamižolo! Ne boj se, narod se ne da oslepariti, ne da si zavezati oči! Naj ga vodijo po stranpotih, po močvirju, po temi—sam si bo našel pot do sonca!"

Upajmo, zaupajmo! Verujmo besedi velikega vidca!

VI.

Je še druge vrste odpor, ki ne sme biti brez njega, če se hoče rešiti naš narod in ki ga tudi v resnici ne manjka. Moralni odpor, "tvorna sila našega naroda." Že danes lahko verujemo z dr. Alojzijem Resom: "Iz razvalin so pognali novi poganjki . . . je vzknilo novo duševno življenje."

Na te vrste odpor smemo in moramo zidati brez pridržka, brez zgolj polovičnega zaupanja.

Komaj tretjina našega milijončka, ki se je bil stiskal v Jugoslaviji, je prišla v "Ljubljansko provincijo," kjer ji je bila vsaj v začetku dovoljena relativna svoboda kulturnega gibanja. Tristo tisoč preplašenih, zaskrbljenih Slovencev pod nadvlado tujca, bolj lačnih ko sitih, bolj nagih ko oblečenih—ali ne bodo vrgli puške v koruzo in se predali obupu? Ko je bila slovenska knjiga iztrgana iz rok bratov onstran "meje" pod Nemci, ko je moral žalostno umreti zadnji slovenski list na oni strani—ali ne bodo omahnile roke duševnim delavcem tudi na tej strani, ali ne bo v moreči tegobi

zmrznila vsaka želja po nadaljevanju slovenske kulture?

Zgodilo se je čudo! Lačen in napol nag narodič si je ohranil do malega ves svoj slovenski tisk na svojem ozemlju in je pričel snovati še nova podjetja. Dva ljubljanska dnevnik, "Slovenec" in "Jutro," sta izhajala dalje in je podobno, da še danes izhajata. Istotako še nadalje izhaja tretji dnevnik: "Slovenski Dom." Za te tri vemo še do letošnjega maja, morda jih izhaja celo več. Res morajo prinašati nekaj tuje, laške besede, res morajo tudi slovensko besedo usmerjati po volji tujih pritepencev. Kljub temu si zna poiskati slovenska iznajdljivost tisoč načinov, da tudi v tiskani besedi še vedno govori svojim ljudem na srce in jim vzbuja slovensko zavednost, slovenski pogum. Slovenec zna čitati v slovenskih listih med vrstami, česar tuji cenzor ne zna... Izhajajo tedniki in mesečniki vsakovrstne vsebine. Ustanovili so nov mesečnik, "Obisk," ki nazivlje samega sebe "edini ilustrirani mesečnik." Nismo ga videli, čitali smo le vsebine številke. Videti je odličen.

Na dan prihajajo nova znanstvena dela. Za primer naj služi dr. Grivčeva knjiga: "Zarja stare slovenske književnosti." Nova odkritja o brižinskih spomenikih!

Pisatelji, likovni in glasbeni umetniki so na delu.

Anton Vodnik je izdal pesniško zbirko "Skozi vrtove," Jože Pahor roman "Matija Gorjan," Severin šalij lirčno zbirko "Slap tišine," Janko Kač povest "Dom na novinah." Omenjenih je še 16 drugih podobnih umetnin, pa nam niso znani njih stvaritelji, niti naslovi del.

Prof. Marij Pregelj je naslikal sliko v olju "Pribina gradi Blatograd," Makso Sedaj tempora sliko "Sv. Ciril in Metod pridigujeta," Zdenko Kalin je napravil relief v mavcu "Prvo srečanje Kocljevo s Cirilom in Metodom" in Sajevec Evgen oljnato sliko "Sprejem sv. Cirila in Metoda pri knezu Koclju."

Ruža Lucija Peterlin je dramatisirala "Krst pri Savici" kot operno besedilo. Slavko Letnar je napisal besedilo za opero "Blejski praporščak," dr. Ivo Šorli je napisal "Mornarja," R. L. Peterlin "Skrb in smrt" in Igor Torkar "Kralja Matjaža."

Brez dvoma je to samo nekaj primerov, kaj delajo in kako delajo. Saj ne moremo iz-

vedeti vsega v današnjih razmerah. Lahko smo veseli, da se je dalo toliko izvedeti...

Seveda bi utegnili vse to tudi oblastniki "Ljubljanske provincije" uporabiti za svojo propagando, češ, glejte, kakšno svobodo uživa pod našo oblastjo slovenska kultura! Iz teh podatkov utegne narediti napačni zaključek tudi kak naš človek, ki se doslej ni verjel vseh strahotni poročil, češ, če bi bilo res tako grozno, kako bi moglo biti še toliko slovenske kulture?

Naredimo pravilnejši zaključek!

Lahi so se hoteli vsaj sprva pokazati do Slovencev kar najbolj "dobri." Za svojo "dobroto" so zahtevali in pričakovali "globoko hvaležnost"! Hvaležnost za to, da niso že prve tedne uničili vsega, kar je slovensko in do česar niso imeli Lahi najmanjše pravice!

Pa so vendar zahtevali "globoko hvaležnost." In so mislili, da bodo Slovenci "kot ovčke" sodelovali, se vrgli Lahom v naročje in pozabili nase in svoje. Mislili so, da bodo Slovenci pustili svoje kulturno polje, da se na njem razbohota osat in ves drugačen plevel, pa bodo šli obdelovat—iz "hvaležnosti"!—še malo obdelano laško kulturno polje!

Zmotili so se! Slovenci so ostali na svojem polju in so ga obdelovali po svoje. S tem so začeli vzbujati nezadovoljnost pri laških oblastnikih. Ne samo s tem, kajpada tudi z vsem drugim odporom. In začele so se represalije. Poostrila se je cenzura, zapirale so se šole, v nevarnosti je bila celo univerza... Okoli bele Ljubljane so zrasle žične ovire, da nihče ni mogel ne noter ne ven. Malo pozneje so uvedli propustnice, ki jih je dobil tisti, ki je dokazal, da ima nujen popravek v mestu, oziroma kje na kmetih...

Takšno je bilo stanje vse skozi pomlad tega leta. O dogodkih tekom poletja še nimamo natančnejših slik. Videti pa je, da so kazni za "nehvaležnost" naravnost strahotne...

Če so mogli ostati slovenski kulturni delavci na svojih poljih, kot so ostajali prvo leto po okupaciji—o tem bomo izvedeli šele pozneje. Pa se skoraj zagotovo nadejamo, da so in bodo ostali, pa če je treba kulturna polja preseliti pod zemljo!

VII.

Že v prvem letu je bilo precej teh polj pod zemljo, da so bila varna pred "kulturonosnimi" laškimi bombami.

Nekje na Slovenskem pod Lahi izhaja mi-miografiran list "Slovenija in Evropa." Laški cenzor ne pride do njega. Da piše drugače ko "Slovenec" in "Jutro," o tem ni treba šele govoriti. Da se ne razširja po deželi z laškimi poštnimi znamkami, je tudi razumljivo samo po sebi. Da pa ga čitajo tisoči in desetisoči, nam zagotavljajo tajna poročila od tam. Da je to mogoče, mora biti narod sijajno organiziran. Taka organizacija je mogoča le tam, kjer je narod ostal na svojem kulturnem polju, pa če prav—pod zemljo!

Radio izpopolni, kar je še izpopolniti treba. "Nad zemljo" je prepovedano poslušati inozemske postaje. "Pod zemljo" je "dovoljeno" to in še marsikaj. Tam je to celo sveta narodna dolžnost. In narod se zaveda te dolžnosti do take meje, da za vse londonske, ameriške in moskovske oddaje izve do malega vsakdo. Kdor ne sliši naravnost, lahko poslušša dve skrivni domači oddajni postaji ali čita v svojem podzemeljskem listu . . . (Ena od teh je "radio postaja Triglav.")

Tako je sedaj pri naših doma. Taka je še danes "tvorna sila" naših ljudi. Lah je ne bo zlomil, razen če se mu posrečijo njegove sedanje zverinske metode. Zverem je mogoče, da človeka raztrgajo, nove kulture mu ne morejo dati.

Italija je sicer bila nekoč visoko kulturna, pa je zapirala svojo kulturo v predalčke za uporabo izvoljenih tisoč. Široke plasti ljudstva so ostale nekulturne in necivilizirane. Tak na-

rod ne more "spreobrniti" naroda kot smo Slovenci. Ko mu je to prišlo do žive zavesti, so se vzbudili v njem zverski inštinkti in zdaj je —hudo . . .

VIII.

Največ trpi naš narod, oziroma njegovi delci, v pregnanstvu na severu, jugu, zapadu. Kulturnih polj ni mogel vzeti s seboj. Če bo odnesel golo življenje, je pač vse, kar si more želeli.

In vendar! Precej Slovencev mora biti v Zagrebu in njegovi bližini. In od tam čujemo, da imajo kulturne organizacije: "Slovensko kmečko-delavsko slogo" in "Slomškovo prosvetno društvo." In so igrali dne 7. marca 1942 težko igro Stanka Cajnkarja "Potopljeni svet." In še igro Stanka Kociperja "Šentjurjevski provizor."

Ti igri sta bili v režiji znanega dramaturga Davorina Petančiča, ki je bil lani v nemških koncentracijskih taborih primoran lizati pljunke!

Poročajo, da sta bili igri dobro podani in obisk zadovoljiv. Dragocena novica!

* * *

Tako sem podal nekaj bežnih slik o odpornosti slovenskega naroda v naših dneh in navrgel nekaj misli. Le nekatere teh misli so se rodile v moji lastni glavi, druge pa sem vzel od drugod in jih nanizal za okvir slikam.

Kdor misli, da niso pripraven okvir, naj si sam boljših nabere! Pa so slike same, brez umetnega okvirja, za nas neprecenljive!

V senci albanskih planin

Prigode slovenskega vojaka v Makedoniji

IVAN JONTEZ

I. Posledice izleta v "Mohamedov raj"

BILO JE V NEDELJO POPOLDNE. Pro-stak Janez Močnik, najnovejši neprosto-voljni dodatek k moštvo tretjega bataljona 46. pešpolka, stoječega v Ohridu v Makedoniji, je z rokami na hrbtu mrtvo stal na prostranem dvorišču kasarne, obstoječe iz treh dolgih pritličnih poslopij tostran žične ograje vzdolž v mesto vodeče ceste, pred katerimi je stalo kot oficir pred postrojeno četo manjše poslopje bataljonskega poveljstva, mrko motril pre-

ko streh brezupno gole gorske hrbte, ki so zapirali pogled proti vzhodu, in jezno brundal predse:

"Rad bi vedel, s čem sem te tako zameril usodi, da me je potisnila v to ušivo makedonsko gnezdo? Prekleta puščoba! Kakor v Sahari . . ."

Toda Janez je pretiraval. Gorovje za Ohridom je res brezupno pusto in golo kot do kože ostržene glave rekrutov, toda ravnina med njim in sinjim Ohridskim jezerom je pokrita

z bujnim zelenjem, pričajočim o močvirnosti tal in vročem podnebnju; mestece s svojimi starinskimi hišami iz surove opeke in vitkimi minareti, stisnjeno k skalnatemu griču z razvalinami stare turške trdnjave, se zdi od daleč kot sličica iz Tisoč in ene noči; in pogled na prostrano jezersko planoto, vklenjeno v naročju mogočnih temno sivih gorskih orjakov, ob katerih vznožju se belijo v dalji nalik ob pečevje prilepljenim golobjakom majhna obrežna sela, je očarljivo veličasten. Ne, z okolico že ni bilo nič narobe, rajši z Janezom. Fant, ki ga je stalo v čevljih dva palca manj kot šest čevljev, je bil namreč neznanško nataknen, ker mu njegov poveljnik, poročnik šorc, ni hotel dati dovoljenja za ogled mesta, katerega orientalski videz ga je silno privlačil.

Dopoldne je bil pri njem ter mu javil po vseh predpisih svojo željo. Šorc, koščen dolgin z obrazom, ki bi delal čast vsaki kumari, ga je pa nahrulil kot čemeran pes:

“Kaj pa še! Jedva si oblekel uniformo, a že bi se rad klatil po mestu! In pri vsem tem si še zamudnik, tako rekoč dezertar, ker si se bil odtegnil prvemu naboru, po drugem so te morali pa žandarji odpraviti na vlak! Da si le upaš vprašati za dovoljenje spričo tako slabega spričevala! Marš, poberi se mi izpred oči!”

S tem se je na smrt zameril Janezu, ki ga je brez nadaljnega prištel k janičarjem, češ, kaj ga briga, poturico, da ni ročno pritekkel na prvi nabor, saj na koncu konca ni čisto nič zamudil! Naposled tudi ni bila Janezova krivda, da mu je, šestnajstletniku, v zadnjem vojnem letu umrla mati, dočim je očeta nosilo vrag vedi kod po Južni Ameriki in ni bilo od njega glasu vse do začetka vojne, tako, da je ostal sam v domači vasi v gorenjskih hribih!

Mar mu je kazalo kaj drugega, kakor odriniti v pisani svet, ako ni hotel ostati večer hribovski hlapec? In mar je bila potem njegova krivda, da nikjer ni imel pravega obstanka, se tu sprl z gospodarjem, ker je zahteval preveč za premalo, se tam zameril gospodinji, ker ni hotel videti obljub v njenih vročih očeh, ali da so se mu zamerili rudarji, ker so prevoljno sprejeli mezdnno znižanje in da je bil danes konjski hlapec v Radovljici, jutri kočijaž na dolenski graščini, potem delavec v ljubljanski tovarni kleja, rudar v Trbovljah, nosač malte in opeke v Mariboru, skladiščni delavec

v Celju, fижakar, hotelski sluga in pogrebnikov sluga v Zagrebu, kino-vratar v Novem Sadu, pristaniški delavec in zaupnik tihotapcev na Sušaku itd.? Saj so ga navsezadnje le dobili pred naborno komisijo, ki ga je potrdila k pehoti za devet mesecev. In kdo je kriv, da so ga morali nazadnje zopet iskati križem dežele, ko je bilo treba oditi k vojakom? Janez? Kaj še! Saj vendar ni mogel čakati v domači vasi, kdaj se bo visoki vojaški komandi zljubilo poklicati ga pod orožje! Tihotapljenje avstrijskega saharina je bilo preveč dobičkanosno in Janez se je vendar moral preskrbeti za deževne dni v kraljevi službi . . . Sicer so ga navsezadnje vzlic vsemu srečno stlačili v vojaško uniformo, res s trimesečno zamudo, ki pa jo je popravil s tem, da se je v pičem tednu naučil vsega, kar so bili tlačili v glave njegovih tovarišev cele tri mesece. Sam šorc ga je bil včeraj pohvalili pred stotnijo: “Poglejte, fanta, butci! V enem tednu se je naučil več kot vi v treh mesecih! Se pač pozna, da je Slovenec in Sokol . . .” Moštvo tretjega bataljona je namreč prišlo večinoma iz severnih obmejnih krajev, kjer prevladuje madžarska govornica, ki pa šorcu ni ugajala; Slovencev je bilo v bataljonu samo okrog trideset, pa še ti samo začasno.

Ob spominu na šorčevo pohvalo so Janezova gladko obrita lica zažarela kot mak, rumene brčice pod ravnim nosom so se mu nejevoljno napele in v temnosivih očeh se mu je utrnil šop isker. “Hinavec!” je zabrundal. “Zmenoj bi se postavljaj, v mesto me pa ne pušči . . . Da bi ga strela!”

Iz najbližjega poslopja, v katerega senci je čepelo nekaj tucatov rekrutov, ki so čistili svoje orožje, lovili uši, kadili najslabše cigarete in se pomenkovali o ljubicah v domači vasi, je stopil droben vojak zagorele polti in iskrecih se temno rjavih oči ter se gibčnih korakov napotil k Janezu.

“Skozi okno sem opazil, da se držiš kot huda ura, pa sem si rekel: ‘Nemara žaluje za ljubico in potrebuje tolažbe,’ haha,” je kaplarski pripravnik Lipe Cvek veselo podražil čemernega Janeza. “Je res hudo—”

“Vrag z ljubicami!” ga je srdito ustavil Janez; “kar mene draži, so te vojaške cape, ki vise na meni kakor oguljen frak na strašilu v koruzi!”

Lipe se je drobno zasmel. “Saj. Ampak

bulam bi se šel vendar rad pokazat, kajne? Sicer pa v teh capah nisi baš videti napačen dečko, če si mi pripravljen verjeti."

"O kakšnih bulah pa čvekaš, Lipe lipeta-sti?"

"O, saj res, ti še ne veš, da so 'bule' turške žene, ki jih vidiš na ulici samo s pokritimi obrazi . . . Da, bule jim pravijo. Zanimiva navada, ker nikdar ne veš, ali imaš pred seboj staro kozo ali brhko mlado golobico . . . Škoda, da te šorc ne pusti v mesto . . ."

Janez je ošinil Lipeta z nejevoljnim pogledom, se obrnil ter jezno udaril s peto ob tla.

"Hudič ga vzemi!"

"Bi šel res rad v mesto?" je poizvedoval Lipe. "Saj lahko greš ter se požvižgaš na šorca!"

V Janezovih očeh je zagorelo upanje. "Kako?" se je hlastno obrnil. "Če si opašem bajonet, me straža ne pusti niti v kantino, brez bajoneta pa ne morem iti v mesto . . ."

"Opaši si ga pod bluzo, v kantini pa—"

"Že razumem," ga je vzhičeno ustavil Janez ter ga zagrabil za rame. "Greš z menoj? Moj gost boš in vode ti ne potreba piti . . ."

Stražnik pri vhodu na dvorišče ju ni nadlegoval, ker nista bila opasana, kar je pomenilo, da nista mogla priti dalj kot do kantine onostran ceste. Janez mu je mimo grede veselo pomežiknil z levim očesom.

V kantini je Janez naročil steklenico vina. Nato si je odpel bluzo, odpel pas in izvlekel izza hlač bajonet. Lipe ga je posnemal.

Tedaj so v stranski sobi mehko zazvenejele strune mandoline. Janez se je ozrl. Hip nato je besno zaklel vase. V stranski sobi je namreč sedel podnarednik Jovo, vitek osemnajstletnik temne polti, drobnega obraza in zamišljenih črnih oči, doma nekje iz sončne Dalmacije, opazoval naša fanta ter brenkal na mandolino. Fanta sta se poparjeno spogledala in v Janezovih očeh je trepetal brezmočen srd.

Mladi podčastnik je polglasno zapel: "Tamo daleko . . ." Janez se je zdrznil. "Saj naju ne vidi!" je zašepetal ter si hitel zapenjati bluzo. "Miži . . ." In res je podnarednik zatisnil oči in kakor v sanjah nalahno brenkal in pel.

"Sreča, da naju ni opazil!" se je Janez veselil malo pozneje, ko sta z Lipetom nasmejanih obrazov štorkljala po ozkih ohridskih

ulicah in je zlasti Janez užival ob pogledu na zastrte bule in široke hlače muslimanov, o katerih je izrazil mnenje, da bi bile zelo pripravne za tihotapljene saharina. "Sicer bi se zdajle dolgočasila v kasarni."

"Beži!" se je zasmeljal Lipe, "samo delal se je, da naju ne vidi . . . Ej, Jovo je vrl dečko. In tebe ima rad. Meni se vidi, da si napravil nanj zelo močen vtis, ko si primahal v kasarno v fini obleki in s knjigo pod pazduho kot edino prtljago, kakor kak gospod . . . Kako se že imenuje tista knjiga?"

"Svetovni zemljepis . . . v hrvaščini. Spodobil sem si jo bil od neke zagrebške študentke, s katero sva se pozneje zgrešila . . . Zdaj je pri podnaredniku. Takoj prvi dan sem mu jo moral posoditi."

Ustavila sta se v gostilni, ki je imela nad vrati zveneč napis: "Kafana pri caru Dušanu." Toda jedva sta dobro sedla za mizo in se njune oči še niso privadile polumraku v nizki, samo z mizami in stoli opremljeni gostilniški sobi, ko je nekdo srdito zarenčal nad njima:

"Mrcini . . . ali so tako spoštujejo oficirji? Pozor!"

Fanta sta planila na noge, da se je njuna miza nevarno zamajala, udarila s podkovanimi petami skupaj in strumno salutirala pijanemu oficirju, ki se je na stolu v kotu otepal vsiljive mlade ženske in ga v polmraku gostilne nista opazila. A mož s tem ni bil še zadovoljen. Hotel je vstati, grgrajoč: "Mrcine, mater vam . . ." Očitno ga je imelo, da bi naša fanta oklofotal. Ženščina, ki mu je čepala v naročju ter ga objemala, pa mu ni dala vstati. "Pusti ju, dragec, saj sta te pozdravila . . . Hajd, pojdi z menoj in pozabi na vojaka!"

Oficir jo je srdito pahnil od sebe. "Marš, prasica, proč se poberi!" je zarenčal nad njo in njegove bodeče vodene oči, ki so gledale iz tolstega obraza kot miši iz moke, so krvavo zagorele. "Pokazal vama bom . . ."

Po stopnicah v ozadju gostilne je priskakljala živahna črnooka mladenka vitke postave in čednega obrazka temne polti, na oko polnokrvna ciganka, ter se z rokami v bokih izzivalno postavila pred pijanca. "Zopet razsajaš, klada? Pojdi z menoj!" Kakor bi odrezal, je postal pijani oficir krotek. "Da, s teboj . . . Saj sem te že klical, dragica . . ."

Odvedla ga je. Fanta sta se oddahnila ter sedla. Ona druga jima je prinesla steklenico

vina in prisedla. Potem sta prihajljala po stopnicah mlad podoficir in čedna plavolaska, ki je potem, ko je odpravila svojega podoficirja skozi vrata, zajadrala naravnost proti Janezu ter se zasidrala v njegovem naročju. "Pij, moj dragi!" mu je nastavila kozarec na usta. "Potem greva . . . kajne?"

Janez je napravil debel požirek iz kozarca ter še bolj debelo pogledal. Njegova telesna temperatura je nenadoma poskočila in ko ga je deklina še poljubila, je bil že skoro krop. Še bolj kot vroč pa je bil presenečen. Kaj je pomenilo vse skupaj? Saj menda nista zašla v štacuno z ljubeznijo . . .

Lipe, ki se je medtem otresel svoje napadalke ter jo z neizbranimi besedami poslal k vragu, je posvaril tovariša: "Pazi, Janez, hudič je morda okužen . . ."

Janez se je zdrznil, odrinil skušnjavko od sebe ter debelo pogledal Lipeta. "Mar sva zašla—"

"I, seveda, k dekletom . . ." se je zasmel Lipeta. "V vsaki gostilni jih dobiš nekaj."

V gostilno je pricokljalo nekaj madžarskih kaplarjev in Janez in Lipe sta bila kmalu spet sama v njunem kotu. Deklini sta se preselili k prišlecem, ki se ju niso branili, kakor naša junaka. Stopnice in vrata v ozadju gostilne so začele pridno škripati in kmalu deklin ni bilo več na spregled.

Naša fanta sta se dvignila izza mize ter odrinila dalje. Sonce se je že nagibalo proti zatonu, v mestu je pa bilo še mnogo gostiln. Lipeta je že zanašalo sem in tja, Janez, ki je bil odpornejše nature, se je pa še dobro držal in stopal naravnost. Ko sta prišla iz tretje gostilne, je pa že tudi Janeza nevarno zanašalo po nerodnem tlaku. V četrti gostilni ju je pa popolnoma zdelalo. Lipe je zaspal ob mehkih zvokih kitare, po kateri so ubirali beli prstki srčkane rjavooke Marice, ki jima je prej pravila, da je prišla sem iz Zemuna, Janez se je pa s komolci naslonil na z vinom polito mizo, zagvoznil brado med dlani ter s polzaprtimi očmi pijano sanjal:

"Bogme, kakor v Mohamedovem rajju . . . Tamle je huriska . . . ne, sto jih je in še sto . . . in vino . . . Še Lipetove harmonike manjka . . . in nekaj Micik in Franck . . ."

Potem mu je glava omahnila na stegnjeno laket. "Hudega vremena in kuge reši nas, gospod . . ." je še zamrmral in po njem je bilo.

Ko sta se vračala v kasarno, je bila že gosta tema. In tako se je zgodilo, da je Janez zunaj mesta zašel s ceste v močvirje ter se do kolen pogreznil v mastno blato. "Lepa reč!" je zagodrnjal. "Navsezadnje naj še v blatu utonem! Prekleta Makedonija! Lipe, kje si? Podaj mi roko!"

Zdaj je bila vrsta na Lipetu, da se je smejal Janezu. "Ne bo te vzel vrag, ker močvirje je preplitvo," ga je tolašil ter sedel sredi ceste. "Le korajžo, Janez, bog Kranjca ne zapusti . . ."

"Pa vsaj tile steklenici vzemi v roke, da mi jih hudič ne požre!" se je jezil Janez ter mu pomolil dve steklenici črnine, s katero se je bil založil "za vsak slučaj." No, pa Lipe navsezadnje le ni bilo tako hudoben in je tovarišu pomagal iz močnika. Ampak Janez je moral nadaljevati pot bosih nog, kajti čevlji, ki si jih je bil še v mestu razvezal, ker so bili tesni čez grlo, so mu ostali v močvirju.

Ko sta se fanta naposled srečno primajala v barako njune stotnije, se je skupina kaplarjev baš zabavala z rekrutom Slanovcem, šibkim in plahim fantom iz celjske okolice. Z žepnim robcem so mu zavezali oči, nato je kaplar Miško, stotnjiški pisar, stopil na klop, si odpel hlače in jih spustil na pete in dvignil srajco, Slanovca sta pa prišla za roke dva druga kaplarja ter mu velela: "Poljubi gospoda Miška!"

Janeza je pogrelo. Kot bi trenil, je postavil svoji steklenici na tla, skočil zraven ter z vso močjo upilil z roko kaplarja Miška po zadnji plati. "Evo ti poljuba, mišnica madžarska!" se je besno zasmel. "In še enega!" ga je še enkrat lopnil. "Da boš vedel, kako vroči so slovenski poljubčki . . ."

V baraki je nastala silovita rabuka. Presenečeni kaplarji so se drli nad Janezom kot srake, pisar Miško je z obema rokama nežno božal svojo pekočo zadnjo plat in obsipal Janeza z najbolj sočnimi madžarskimi kletvicami in psovskami ter mu grozil z vojnim sodiščem in trdnjavo ječo, Lipe se je čehljal za ušesom in si mencial oči, Slanovec si je odvezal robec ter plašno gledal okrog sebe, rekruti so se v posteljah škodoželjno hahljali, Janez je pa odmašil steklenico ter jo nastavil na usta, kakor da se ni zgodilo nič posebnega.

V tem se je zasekalo v zrak rezko povelje: "Mirno!"

Vsi, razen Janeza, ki je bil za kaj takega prepijan, so se strumno vzravnali. Skozi odprto okno je gledal podnarednik Jovo. Njegov obraz je bil strog in njegove mehke oči so odražale srd.

“Kaj počnete?”

Kaplar Miško je brž potegnil kvišku hlače ter potožil: “Podnarednik, tale novi rekrut—”

“Videl sem,” mu je rezko presekalo besedo podnarednik Jovo. “Zaslужil si. In zdaj—kaplarji, marš v posteljo! Da mi ne zinete več besedice!”

Kaplarji so poparjeni planili k svojim posteljam in Janez se je zadovoljno zahajljajal.

“Tudi ti!” ga je opomnil podnarednik, toda ne tako strogo. “Leži, da ti spanec očisti možgane! Poročnik Šorc sovraži pijance.”

Ko sta se z Lipetom skobacala v posteljo, se je Janez zadovoljno muzal: “Si videl, kako sem ga poljubil? Ali se je prijelolo!”

“In lepo si se izmazal iz vroče kaše,” je zažehal Lipe, “čast in hvala tvoji ‘Svetovni zgodovini’ v hrvaščini . . .”

Ko je zjutraj stotnija stala postrojena pred svojim poveljnikom, pripravljena na odhod, se je poročnik Šorc ustavil pred Janezom, ga začudeno pogledal pod noge ter vprašal: “Močnik, kje imaš pa svoje čevlje?”

Janezu je šinila kri v glavo. “Na nogah, gospod poročnik,” je odgovoril kolikor mogoče nedolžno.

“Vidim,” se je rezko zasmel Šorc, “toda to so civilni čevlji. Zakaj nisi obul vojaških? Misliš, da si v Ljubljani?”

“Ker jih nimam,” je pojasnil Janez.

“Čevljev nimaš?” je zazijal Šorc.

“Izgubil sem jih sinoči,” je Janez spravil iz sebe.

“Izgubil!” je poročnik porinil sabljo v nožnice in sklenil roke kakor k molitvi.

“Da izgubil, gospod poročnik,” se je razvezal jezik Janezu. “Sinoči. Pijan sem bil. Ta prekleta črnina me je ogoljufala. In čevlji so bili pretesni, da sem jih razvezal. Potem sem zabredel v tistole močvirje ob cesti. In zdaj sem jaz tukaj, moji čevlji pa tamle nekje v blatu.”

“Oče nebeški! pijan, da je izgubil čevlje!” Šorc se je odkril ter si hotel s prsti seči med lase, a se je premislil, ko se je domislil, da je popolnoma plešast. “In kje si se tako našel,

prasec? V mestu? Saj nisi imel dovoljenja. Seveda, takile dezertjerji—”

“Gospod poročnik,” se je vmešal podnarednik Jovo, “v kantini se je napil, videl sem ga tam . . . Zelo močno vino imajo . . .”

Poročnik ga je ostro pogledal, nato šel s pogledom preko jezera, katerega ogromna ploskev se je v jutranjem soncu iskrila do bleščavosti, dokler mu ni pogled obstal na obrežni vasi, ki se je daleč na oni strani jezera stiskala k sinjim goram kakor bela golobica k sive-mu golobu. Roke so se mu zopet sklenile kakor k molitvi in njegov dolgi obraz je postal negiben. Stotnija je pa čakala.

Nenadoma se je poročnik zdrznil, se zasukal, trčil s petami in potegnil sabljo iz nožnic. Janez je nehote vztrepetal.

“Po vajah na raport, Močnik!” je velel Janezu, kriknil dvoje povelj in stotnija je odtopotala z dvorišča na cesto.

Raport je prinesel Janezu sedem dni zapora. Odsedeti je imel svojo kazen pri svojem polku v Debru, kamor so imeli slovenski rekruti v kratkem odriniti. Hujšega ni bilo. Celo pričakovana pridiga je izostala.

“Prav privoščim te onim v Debru . . .” je pripomnil k obsodbi poročnik Šorc. In to je tudi bilo vse, kar je rekel.

II. Po sledovih strahotnega umika

Bilo je nekaj dni po Janezovem “obisku v Mohamedovem rajju.” Zgodnje majsko jutro je našlo na dvorišču ohridske kasarne četico kakih trideset mož v polni vojaški opremi, pripravljeno na odhod. Vsak mož je imel pred nogami črno pobarvan lesen kovček, s kakršnimi odhajajo leto za letom k vojakom krepki slovenski fantje, da se mnogi nikdar ne vrnejo k svojim domačim. Izjemo je delal Janez, čigar edina osebna prtljaga je bil “Svetovni zemljepis” v hrvaščini. Svojo obleko je bil prodal, ker je ni maral vlačiti s seboj, kajti vojaška uprava ne jemlje v shrambo civilnih oblek vojakov. Zato ga potovanje v šestdeset kilometrov oddaljeni Debar, kamor so bili fantje namenjeni, ni toliko skrbelo kot njegove tovariše s težkimi lesenimi kovčegi. Prav za prav ga to potovanje ni čisto nič skrbelo, temveč veselilo, ker se je obetala sprememba, ki je je bil Janez zmerom vesel kot ptič višinskega zraka.

Bolj pa je skrbelo Lipeta. “Tale škatla,” je s čevljem potrkal ob svoj kovček, “ima naj-

manj dvajset kil teže . . . Skrbi me . . . Šestdeset kilometrov je prilično dolga pot, zlasti, ako si obležen kot magarec!"

"Pa jo pusti tu," mu svetoval Janez ter z enim očesom na žareči solnčni obli, ki je lezla izza golih gora, obetajoč vroč dan, izrekel pre-roško domnevo: "Saj če kaj vem, vas bo več kot polovico pustilo svoje škatile raztresene ob potu . . ."

Lipe je odkimal. "Potem bom zmerom okraden. Saj veš, kako dolge prste imajo nekateri vojaki . . ."

"Potem pa molči in trpi!" se je zasmel Janez.

Iz bataljonske pisarne so stopili poročnik Šorc, podnarednik Jovo in narednik Joca, koščen orjak rdeče ožganega, trdo ustrojenega obraza, tenkih modrikastih ustnic in sinjih oči, ki je bil določen za vodnika naše čete.

Fantje so se na povelje strumno vzravnali.

"Upam, da se boste držali kot možje," jih je nagovoril poročnik Šorc, ne da bi pri tem njegov dolgi obraz kazal kakršno koli čuvstvo. "Pot bo dolga. Srečno!"

Že je hotel oditi, ko mu je pogled obstal na veselo nasmehljanem Janezovem obrazu.

"Dobre volje si videti, Močnik," se je rezko nasmehnil (drugače se sploh ni znal). "Nu, le veseli se, dokler se lahko . . . Ampak zapomni si, falot, če boš ti srečno odslužil svojih devet mesecev, ne da bi te poprej vrgli v trdnjavsko ječo ali postavili pred štiri puške, se boš lahko smatral izredno srečnega! . . . Poznam tiče tvoje sorte . . . Zadnji, s katerim sem imel opravka pred teboj, že dve leti dela pokoro v trdnjavski . . . Ej, z vojaško disciplino se ni šaliti! . . . Srečno!"

Obrnil se je in odšel nazaj v pisarno. Janez se je veselo muzal za njim. "Stavim glavo, da je bil to najdaljši govor v njegovem življenju . . ." se je zahajljajal Lipetu v uho.

K odhajajočim je pristopil podnarednik Jovo ter vsakemu podal roko. Pri Janezu se je ustavil za celo minuto. "Ostani mi zdrav, brate!" mu je z obema rokama toplo stisnil desnico. Tako toplo je bilo njegovo slovo od našega korenjaka, da je inache utrjenega fanta dirnilo v srce in ga zaščemalo v obeh.

Da si bomo na jasnem, bodi na tem mestu povedano, da mladi podčastnik ni imel rad Janeza samo zaradi njegovega "Svetovnega zemljepisa" v hrvaščini, temveč tudi zato, ker

je imel dobro lastnost, da je znal poslušati težave drugih ter jih bodriti. Jova je namreč pognala k vojakom neuslišana ljubezen cvetočih šestnajstih, ki ga je prepojila s trpkostjo napram življenju in otožnostjo. In Janez ga je bil bodril: "Nič ne maraj, moj dečko, čas zaceli vse praske in bo tudi tvojo! Korajža velja! Na brce, ki ti jih privošči življenje, se je treba poživžgati ter vedro korakati naprej! Le junak naposled prikoraka do sreče ter si jo osvoji! Nič ne tuhtaj in rajši misli na njo, ki te nekje hrepeneče pričakuje . . . Medtem si pa zabrenkaj kako veselo . . ." In potem ga je naučil nekaj poskočnih slovenskih, kakor "Micka Kovačeva" in "En hribček bom kupil."

Na dvorišče je prijahal podpolkovnik Bogdanovič, komandant tretjega bataljona, ki je imel Slovenec v čisljih zlasti zaradi petja. "Srečno pot, deca!" se je njegov tolsti obraz razlezel v prijaznem nasmehljaju. "In zapojte, da vas še enkrat slišim."

Narednik je izdril sabljo in poveljeval:

"Pozor! Dvostop na de-e-sno! Četa, naprej, mar-r-rš!"

Četica je odkorakala. "Pojte!" je kriknil narednik. "Začni, Močnik!"

Iz trideset mladih grl je zaorila znana "Regiment po cesti gre." In potem druge. Peli so, ko so korakali skozi mesto, da so širokohladni domačini in zakrite domačinke postali pri svojih opravkih ter jih zavzeti poslušali, peli so, ko so ubirali korak po cesti ob prostranem jezeru, s katerega je vela osvežujoča sapa, prinašajoča vonj po ribah. Preko zelene ravnine na desni in preko ogromne jezerske planote na levi je zvenela vesela slovenska pesem ter se odbijala v dalji od sinjih gora. Fantje so bili veseli. Na pohodu so bili in vsaj dva dni ne bodo videli kasarne. Ohrid je ostajal za njimi, podoben velikemu šopku, iz katerega so štrleli minareti, grič z razvalinami stare trdnjave in zvonik pravoslavne cerkve. Nad jezerom, ki ga je oblivalo, so prhutali beli galebi.

V mestecu Strugi, kjer se izliva iz jezera mogočni Črni Drim, so pol ure počivali. Domačini v širokih hlačah iz grobega rjavega sukna, razpetih srajcah, s trakovi obšitih odpetih telovnikih, z opankami na nogah in rjavimi fesi na glavah, so jim ponujali pšenični kruh in kislo mleko. Fantje so posegli v žepe po drobiž ter se odteščali. Desetkilometerski marš jih je bil zlakotil. In vojaški zajutrek je bil

tako pičel—samo skodelica slabe prežganke, "prismojene vode."

Janez se je nekaj časa zabaval z osedlanim osličkom, ki je bil prinesel v mesto drv, zdaj pa je z očitnim zanimanjem opazoval Janeza in prijazno strigel z dolgimi uhlji. Janez mu je dal za grižljaj kruha ter ga prijazno pobožal po vratu. Sivec ga je hvaležno pogledal od strani. "Kakor brata, ki sta se po dolgi ločitvi zopet našla . . ." se je norčeval Lipe, mašeč v usta kruh, ki ga je zalival s kislim mlekom. Janez ga je pomilovalno pogledal. "Več pameti ima tale bratec dolgih ušes kot mi!" je zabrundal. "Kadar mu je dovolj, se ustavi in ga nobena sila ne spravi naprej, dokler ni sam spet pri volji. Mi pa . . ."

Njegovo pozornost je vzbudila vrsta hiš ob reki, katerih stene so bile preluknjane kot rešeta. "Hudiča!" je vzkliknil Janez, "izgleda, kot da je hrumela tod mimo vojska! Hmm . . ."

Janez je pobrskal po svojem spominu. Da, tod je hrumela vojska. Po cesti, po kateri korakajo v Debar, se je žalostnega leta 1915. v dežju in snegu umikala hrabra srbska armada, potem, ko ji je izdajalski Koburžan Ferdinand vrgel za hrbet bolgarske čete in ji odrezal umik v Grčijo. Zgodovina tega obupnega poizkusa srbske armade, da bi ušla objemu železnih klešč avstrijsko-nemških in bolgarskih armad, je bila Janezu dobro znana in ko je v Strugi stal pred nemimi pričami neenake borbe, se je njegov duh preselil v usodno leto petnajsto.

Mimo Janeza so se vlekli kolone izčrpanih in lačnih vojakov, pehota, topništvo, mitralješki oddelki, sanitetni oddelki . . . Obleka na vojaki je premočena, blatna, leze v cape; shujšane obraze jim stiskata utrujenost in glad; v motnih, krvavo obrobjenih očeh tli obupna odločnost. Nad glavami pokajo šrapneli . . . Zdaj pa zdaj se začuje turoben vzdih, rdeča kri brizgne iz telesa in umikajoča se armada je prikrajšana za nadaljnjega borca . . .

Oprt ob gorjačo in sključen v sivem vojaškem plašču vodi svoje razbite čete sivolasi Peter I. Karadžordžević, kralj srbski. Na koščenem obrazu mu leži grenkoba in utrujene oči ima uprte v mrke albanske gore. Skozi to gorovje se je treba prebiti za vsako ceno, na oni strani je Jadran, tam so zavezniki, rešitev . . . Ob cesti se kopičijo razbiti vozovi, topovi, mrtveci . . .

Zadnji oddelki, ki krijejo umik, si poiščejo kritje vzdolž lene, motne reke. Kmalu se oglase z nasprotni strani puške, zaregljajo strojnice. Srbi odgovarjajo. "Prokleti Švaba!" Neumni Švaba! bi morali reči. Norec s hrvaških ravnin, iz nemških in avstrijskih mest, slovenskih in bolgarskih vasi, čemu ubijaš Srba, ki ti ni nikdar storil žalega, ki ga niti ne poznaš in ne veš, da je hotel samo v miru živeti na svoji zemlji! Ah, bedasti brat, kako skele tvoje svinčenke! In moje skele tebe . . .

V polju za mestom se je postavila srbska poljska baterija. Ozračje zabobni, nad zasledovalci zaplešejo srbske šrapnele. Še nekaj strelov, potem . . . da, potem bo treba topove pustiti, soteska Črnega Drima, ki golta razbito armado, je pretesna še za trenske vozove . . .

Iz sanj je vzdramil Janeza narednikov rezek glas: "Na noge, dečki! In—naprej!"

Pot se je vila preko ožgane ravnine nad jezerom in reko, katere tok je tam daleč na desni označevalo močvirsko rastlinje. Mala četa je korakala v oblaku rjavega prahu, skozi katerega so neusmiljeno pripekali solnčni žarki. Pol ure od Struge je večino mladih vojakov minulo vsako veselje in nikomur več ni bilo do petja. Vročina, ki se je naglo stopnjevala, in prah sta jih izdelavala. Zlasti kovčegi so postali fantom odveč in so jih čezdalje bolj pogosto prekladali z rame na ramo. Kmalu je bil Janez poleg narednika edini, ki je še stopal, kakor se spodobi za vojaka; bil je pač brez kovčega in kot bivši tihotapec utrjenih nog.

Malo pred poldnem so minili muslimansko vasico z mošejo, ki se je zdela kot sočna oaza v puščavi. Fantom se je zahotelo počitka, toda narednik je bil drugih misli. "V eni uri bomo v Tašmoruništu," je dejal trdo. "Tam bomo obedovali." In trideset parov utrujenih oči se je nevoljno uprlo v naznačeno smer, kjer se je nekaj kilometrov dalje dvigalo iz ožgane ravnine temno gorovje, skozi katero si je izkrčil pot Črni Drim. Jezero je bilo že daleč za njimi.

Nekateri so začeli omagovati. Čevlji so jih žulili, vročina, kakršne niso bili vajeni doma, jih je izdelovala, da jim je začelo vse plesati pred očmi. Narednik je imel s temi fanti mnogo truda, da jih je obdržal na nogah; nazadnje mu je to začelo presedati, saj je bilo vroče prav tako zanj kot za druge. Ko se je majhni,

okrogloglavi in lepo v obraz zaokroženi prostak Črnič, v civilu trgovski pomočnik iz Celja, meni nič tebi nič sesedel v cestni prah, češ da ne more več dalje, je narednik pobesnel. "Da se mi takoj dvigneš!" je zarohnel nad maroderjem ter vsul nanj kopico najsočnejših srbskih kletvic in psovk. "Ne morem . . ." je zajavkal Črnič. Tedaj ga je narednik zgrabil za prsi, ga postavil na noge, nato pa ga silovito počil po obrazu, da se je zvrnil vznak po tleh. Potem ga je zopet postavil na noge ter ga sunil s čevljem v zadnjico, da je zletel deset korakov daleč, a se vendar obdržal na nogah. "Tako!" je hropel narednik ter si z rokavom otrl znoj z obraza. "Zdaj boš lažje korakal! Mrcina, misliš, da je meni ta marš v zabavo!"

Med ostalimi je v tem zamrmralo. Narednik se je besen postavil pred četo. "Ha, bi se radi spuntali, aaa? Prekleta zalega zmehkužena! Taki vojaki . . . Babe, ne vojaki! Komur ni kaj prav, naj se kar oglasi!"

Mož je pihal kot gad in v očeh so se mu kresale strele.

Sledil je molk. Janez se je pri sebi začudil: "Godrnjajo, da strah, ziniti si pa ne upajo !Ali so strahopetni!" Nato se je sam oglasil:

"Gospod narednik, jaz ne godrnjam in na takle maršek se požvižgam, ampak, kar ste pravkar napravili s Črničem, ni bilo lepo!"

Narednik je onemel spričo Janezove predrznosti. Nato je stopil tesno k njemu, podobno razdraženemu biku. Janez je čutil njegovo vročo sapo na obrazu. Vojaki so onemeli v pričakovanju nečesa hudega, Črnič pa se je zlovoljno nasmehnil, upajoč, da bo Janez dobil vsaj tako gorko kot jo je dobil on.

Janez se je strumno vzraval ter kljubujoče pogledal naredniku v oči.

Nenadoma se je narednikov obraz čudovito razjasnil in z lopatastimi rokami je zgrabil Janeza za ramena ter ga krepko stresel. "Bogme, ti si pravi vojak!" se je veselo zasmel iz polnih prs. "Vojak, ki se ne boji ničesar! Edini vojak v četi! A vi," je z očmi prezirljivo ošinil ostale, "ste navadne babnice!"

Tisti trenutek je prostak Črnič občutil v sebi smrtno sovraštvo do prostaka Močnika, sovraštvo proti močnejšemu. Zaželel si je v

srcu, da bi mu mogel kdaj prizadeti kaj zlega, kar bi ga ponižalo in strlo . . .

Popoldne so zavili v sotesko med skalnimi gorami, pokritimi z redkim drevjem in grmovjem, skozi katero si krči pot Črni Drim, ki se na tem mestu nenadoma otrese lenobe, katera se ga drži vse od Struge, ter bobneč zdrvi preko pečin po skalnati strugi, ves v belih grivah, kakor pobesnelo mlado žrebe.

Janez je zopet zasanjal. Videl se je med razcapanimi srbskimi vojniki, ki so se z veliko muko in malone medleč od navora in glada vlekli po zaledeneli ozki cesti, pod katero je bučala razpenjena reka . . . Zdaj pa zdaj spodrsne konju in voz z vprego zdrvi v bobneči prepad . . . V Strugi še regljajo strojnice, ali tu se čuje samo oglušujoče bobnenje razjarjene vode . . . Nekega konja je treščilo ob zobato pečino, na kateri je obvisel nalik krvavi krpi; sestradani vojaki obžalujoč pogledujejo ubito kljuse v bobnečem in razpenjenem prepadu in v ustih se jim delajo sline . . . Tamle je spodrsnilo mezgu od gorske baterije in s topičem vred ga je pogoltnil razpenjeni Črni Drim . . . In mraz, tako mraz je . . . Bože, ali ne bo še konec te strahotne Kalvarije! . . .

Nenaden tresk je privedel Janeza nazaj v resničnost. Ob črni pečini doli v razpenjeni reki se je bil pravkar raztreščil črn lesen kovček. Rekrut Kovač se je sproščeno pretegnil. "Tako. Zdaj sem rešen hudiča!"

Janez se je zasmel. "Malo kasno, prijatelj . . . Lahko bi se bil zbistril še v Ohridu, ob jezeru . . ."

Čez čas se je znašel v reki drugi kovčeg, potem tretji, četrti . . . Nazadnje se je vrh nekega klanca ustavil še Lipe, vzdihnil, odklenil svoj kovčeg, vzal iz njega harmoniko in nekaj drobnarij, ki jih je imel v njem, nato ga pa brcnil v bobneči prepad.

"Prvo pametno dejanje, odkar te poznam . . ." ga je podražil Janez. "Bal sem se že, da bi te ne srečala pamet vso dolgo pot do Debra . . ."

Lipe je Janezovo opazko molče preslišal ter žalostno gledal za razbitim kovčegom, ki je besno plesal v razpenjeni vodi ter se prekucaval preko pečin.

Pod večer so dospeli do nekaj zanikrnih bajt iz neobdelanega kamenja, kjer so prenočevali na prstenih tleh v vetrovom odprti kolibi. Fantje so bili večinoma tako zdelani, da

jim ni prišla na misel suha večerja, ki so jo imeli s seboj, temveč so kot pijane muhe pocepali po tleh ter se zvili v toliko klobčičev. Narednik je kričal nad njimi, naj stegnejo noge, da ne bodo zjutraj hromnih nog, a jih ni mogel pripraviti k temu niti z najsočnejšimi kletvicami in krepkimi brkami. Dolgih pohodov nevajeni fantje so se zdeli neobčutljivi za vse. Izjemo je delal Janez, ki je vzel iz torbe steklenico žgoče domače rakije, kupljene v Ohridu, ter zvalil Lipeta s seboj k tolmu pod kolibo. Ko sta si umila noge ter si privoščila iz steklenice nekaj krepkih požirkov žgoče pijače, si je Janez z žganjem krepko nadrgnil stegna in meča. "Da ne bom jutri trd v nogah kot star konj in stokal kot porodnica," je smeje pojasnjeval Lipetu. "Na, še ti si jih nadrgni!"

Za njima se je oglašil narednik: "Pametno, brate! Oni tam gori," je z glavo naznačil kolibo nad seboj, "te bodo jutri zavidali za prožen korak, ko bodo sami stokali po cesti kot porodnice, ker me nočejo poslušati . . . Mislijo, da sem zloben vrag in da jih mučim iz gole hudobije . . . Da vam hočem le dobro in da sem odgovoren za vas vse, da vas zdrave privedem v Debar, ne pomislijo!" Stari vojak je vzdihnil ter si prižgal cigareto. "Leta petnajstega nas je korakalo po tej poti tisoče mladcev, starih po štirinajst, petnajst let . . . Bežali smo pred švabsko poplavo. Sneg, led, mokre cape, raztrgane opanke, prazni želodci . . . In vendar smo se vse drugače držali, čeprav še deca, kakor te šleve!"

Janez je presenečeno zažvižgal. "Vi ste se udeležili tega umika?" je radovedno pogledal narednika ter mu ponudil do polovice izpraznjeno steklenico. "Čital sem o tem umiku . . . Hudo je moralo biti . . ."

Narednik je napravil dolg požirk iz Janezove steklenice ter ponudil fantoma cigaret. "Da, hudo je bilo," je prikimal ter se za hip negibno zazrl v razpenjeno reko. Janez je nestrpnost čakal njegove zgodbe.

"Da, hudo je bilo . . ." je ponovil narednik, sedel na velik okrogel kamen ter se naslonil s komolci na kolena. Bil je videti utrujen, kot bi se bila ulegla nanj ponovno peza tistih strašnih dni. "Še več kot hudo je bilo!" je bruhalo iz njega in obraz se mu je bolešno spačil. "Bilo je strahotno! Prokleti švaba! — v kakšno peklo nas je bil pognal!"

je besno zaškrtal z zobmi. Nato je nekaj hipov sovražno motril razpenjene valove Črnega Drima, kakor bi v reki videl obsovraženega švaba. Kmalu se je pa obvladal in zamolklo povzel:

"Mraz in glad sta nas trpinčila, da groza. Noge, obute v raztrgane opanke in zavite v capah, so nam zmrzovale in krvavele. Želodec je bila ena sama velika bolečina. V glavi besna omotica. Tako smo se opotekali po ti cesti, ki je postala naše drugo Kosovo . . . Za seboj smo puščali lepo Srbijo, pred nami je ležala zagonetna, mrzla bodočnost . . . Razbiti vozovi, mrtveci vdrtih obrazov in oči ob cesti . . . Črni Drim nam je bobnel mrtvaško koračnico . . . Jaz nisem več verjel, da se bomo prebili skozi to mrzlo peklo živi . . . Toda čiča Peter, star in upognjen, oprt ob svojo gorjačo, nas je bodril: 'Pogum, dečki moji! Še malo in pri Jadranu bomo . . . Tam nas čakajo solnce, kruh, zavezniki . . . Pogum! Pomnite, da ste Srbi!' Ej, čiča Peter je bil kralj po božji volji! In smo se naposled nekako prebili skozi to ledeno peklo ter dosegli Jadran. Ne vsi—mного, premnogo jih je omagalo in obležalo mrtvih . . . In potem umiranje na Krfu . . . Bogme, smrt ni gladovala tedaj . . . Daleč od rodne Srbije, pod sinjim jadranskim nebom smo ležali, drhčoč od prestanega trpljenja in groze, in toplo solnce se je zaman trudilo, da bi vrnilo premnogim mladcem ginečo življensko silo . . . Tovariši so cepali kot muhe v naročje smrti! Tudi mojega štirinajstletnega brata Miloša je strlo na Krfu, dočim sta starejša brata Dušan in Jovo še pred umikom padla na bojnem polju. Ostal sem sam, šestnajstletnik. Pozneje so nas prepeljali v Afriko. Leta sedemnajstega sem se znašel na solunski fronti. In osemnajstega smo se preko Kajmakčalana vrnili v Srbijo. Mater sem našel še živo, edina sestra, sinjeoka Stana, ni bila več med živimi. Posirovelim madžarskim vojakom je prišla v roke in osramočena poiskala smrt v vodnjaku. In potem smo šli jeseni osemnajstega pogledat na Vrhniko, kako se obnašajo Italijani . . ."

Nekaj časa se je čulo samo šumenje deroče vode. Potem je narednik Joca vstal ter se krepko pretegnil. "Pozno je že," se je ozrl v zvezdno nebo, ki se je mežikajoč ogledovalo v mirni gladini stranskega rečnega toka, ob katerem so sedeli; "treba bo leči."

A Janeza je še nekaj motilo. "Zakaj so vas pa, otroke, vlekli s seboj?" je vprašal narednika. "Saj ste bili še premladi za vojaško službo."

"Ker se nismo kanili izseliti za vedno, se odpovedati svoji domovini," je mirno odgovoril oni. "Brez vojakov se pa ne da osvojiti izgubljene dežele . . . Našim generalom je bilo to znano, zato so nas vzeli s seboj, da bi pozneje z nami zamašili vrzeli v bojnih vrstah . . . Kajti umik ni pomenil dokončnega poraza, temveč zgolj začetek nove borbe! Zato."

Janezu se to ravnanje srbskega generalnega štaba ni videlo pametno in človeško. "Toliko mladih življenj bi se bilo ohranilo, da vas niso potegnili v to peklo, ki je ubijalo celo odrasle, utrjene može!"

Preko narednikovega ostro izklesanega obraza je hušknil trd nasmešek.

"Da. Toda, če bi se bili naši generali dali voditi takim pomislekom, bi se bili morali podati Švabi in bi danes ne bilo svobodne Srbije in Jugoslavije . . .! Razumeš? Ej, brate, brez žrtev ni zmage! — O tem, ali so vse nameravane žrtve nujno potrebne in koristne, se pa ob času nenadne potrebe ne utegne razmišljati . . . In nam je šlo za biti ali ne biti in odločiti se je bilo treba v hipu! Da. — Lahko noč, dečka!"

Zjutraj so nadaljevali svojo pot proti Debru. Cesta se je polagoma vzpenjala višje v hrib in bobnenje reke ni več tako glušilo četice narednika Joce. Jutro je bilo lepo in sveže in Janezu se potovanje ni zdelo nič težavno, zlasti, ker se je cesta deloma vila med drevjem in je narednik večkrat ustavil svojo četo, da so se fantje v senci oddahnili. Tudi Lipe se ni pritoževal. Drugače je pa bilo z njunimi tovariši. Ker niso prejšnji večer poslušali narednika, so jih noge silno bolele in zlasti prvi dve uri marša so se vlekli naprej stokajoč kot otroci. Ko je pa nekaj fantov sledilo vzgledu Črniča ter začelo zaostajati, je narednik ustavil četo, da počaka zaostaleže. Ko je naposled prikrevsal tudi Črnič k četi, se je narednik obrnil k Janezu ter ga zelo glasno vprašal:

"Ali ti je znano, brate, kako daleč smo od albanske meje?"

"Nekaj kilometrov, če se ne motim?" je odvrnil Janez. "Zakaj?"

"Ker pomeni bližina albanske meje nevar-

nost," je smehljaje pojasnil narednik ter s očmi pokazal na levo. "Po tistihle vrhovih samo nekaj kilometrov od tod, teče meja. In na oni strani imajo skrivališča arnavtski banditi, kačaki. Nevarni lopovi, ki pogosto vpadajo preko meje, ropajo in ubijajo, potem se pa spet umaknejo preko meje na varno. Zato jim navadno ne moremo do živega, da bi jih iztrebili, zlasti, ker jim dajejo potuho tudi prebivalci gorskih vasi, Arnavti, ki nas sovražijo. Tudi orožniki in vojaki, posebno v majhnih skupinah, niso varni pred njimi. Šele pred nekaj dnevi so v tukajšnji bližini napadli iz zasede četico petih vojakov, ki so bili na potu iz Debra v Ohrid, tir na mestu ubili, ostala dva pa dobili v roke težko ranjena ter ju umorili šele potem, ko so ju strahovito mučili in jima pri živem telesu porezali ušesa in nosove!"

Bogme, jaz jim ne bi rad prišel živ v roke, rajši bi si sam pognal kroglo v glavo, kajti živega te tako ali tako ne puste, ko te dobe v svoje krvave kremplje! In pred dobrim mesecem dni so tamle gori v hribih napadli obmejno graničarsko patrolo ter jo pokosili do zadnjega moža! Sto in sto takih zgodb bi ti lahko povedal . . ."

Janeza je zazeblo pri želodcu, njegovi tovariši so se pa začeli plašno spogledavati. Pa se je Janez brž opogumil. "Pretirava, da bi fante oplašil, da ne bi zaostajali!" si je rekel v mislih. Narednik, kot bi bil uganil Janezove misli, se je zasmel. "In ne misli, da pretiravam! Kar sem ti povedal, je čista resnica. Sicer se boš pa o tem lahko še prepričal v Debru . . . No, a nam se jih ni treba bati, trideset nas je in sami junaki," se je posmehljivo ozrl po četi; "in pušk in municije nam ne manjka. Tako velike čete si ne bi upali napasti kačaki. Brez skrbi."

Nekje med gorami se je oglašil dolg, zamolkel klic, kmalu za njim drugi, tretji, vsak iz druge smeri. Rekruti so se plašno spogledali. "Kačaki!" je zatrepetalo v njihovih očeh in nekateri so začeli snemati z ramen puške.

Narednik se je zasmel. "Pastirji se pogovarjajo z gore v goro," jih je pomiril. "Morda so nas opazili, pa si to novico javljajo. Pastirski brzojav. Seveda ni izključeno, da so brzojavke namenjene kačakom . . ."

Janez je podražil Črniča: "Fant, zdaj se pa le vlezi in v božjem miru zaspi . . . Morda

se potem vidimo v Mohamedovem raju . . .”

Črnič ga je samo strupeno pogledal in v njegovih drobnih temnih očeh je videl Janez črno pretnjo, ki jo je pa v mislih odpravil s pomilovalnim vzklikom: “Revše, kdo neki se te boji! . . .”

Zaostajal pa ni več nihče.

Blizu poldneva so dospeli do ovinka, kjer se je cesta obrnila na levo in se cepila na dvoje: k staremu kamenitemu mostu, ki je nekoč v drznem loku spajal skalna bregova Črnega Drima, ki se na tem mestu obrača med pečevjem na zapad, da se pol kilometra nižje zopet obrne proti severu ter nekaj časa široko razlit po zeleni ravnini dela mejo med Jugoslavijo in Albanijo, dočim vodi desni odcepek ceste navzdol k mnogo nižjemu lesenemu mostu, ki spaja bregova reke, odkar ni več starega mostu. Na desni so uzrli zeleno dolino, ki se je vlekla proti vzhodu in po kateri je brzela čista, vedno mrzla Radika, ki se je tam doli pod njimi razigrano metala razpenjenemu Črnemu Drimu v naročje. Onstran Črnega Drima je stalo na vrhu skalnatega griča kamenito poslopje, pred katerim je bilo opaziti nekaj vojakov.

“Špiljski most,” je pokazal narednik na leseni most. “Na griču na oni strani je stražnica. Most je zaradi bližine albanske meje in ker je to edina vozna cesta, ki veže Debar z ostalim svetom, stalno zastražen. Do umika leta petnajstega je bil v rabi stari kameniti most, katerega ostanke vidite tamle na levi.”

Janez je z zanimanjem opazoval pokazane ostanke na obeh bregovih ter si v mislih ustvaril nekdanjo sliko skalne soteske Črnega Drima. “Nedvomno je bil pogled mnogo slikovitejši,” si je mislil, glasno pa poizvedoval: “Ste ga pogнали v zrak, narednik?”

“Da. Švabi je bilo treba zapreti pot za nami. Videl sem, kako se je bil most nenadoma zvil v oblak, nakar je votlo zabobnelo. Ko se je oblak razkadil, ni bilo več ponosnega loka, preko katerega smo bili prišli na drugo stran reke. In jaz sem si tedaj v mislih rekel: ‘Po tej poti se ne bomo vrnili!’ In se nismo.”

Četa se je spustila nizdol proti mostu, ga prekoračila ter zavila na desno. Pri tem je minila stražnika, ki je stal pod gričem ob mostu ter jih radovedno gledal. Nato so dobro uro počasi korakali po zložno napeti cesti vzdolž Radike. Na levi so jih pozdravljali do-

kaj strmi vinogradi. Na nasprotnem bregu Radike so se vzpenjale proti nebu opustošene rjave gore, strahovito razorane od hudournikov, ki ob nalivih derejo njihova pobočja ter odnašajo s seboj rumeno ilovico, ki jo potem Črni Drim odlaga v Jadranu in ustvarja novo celino.

Potem so zavili zopet na levo, so vzpeli po strmem, prašnem klancu—in pred njimi se je razprostirala nekaj kilometrov široka pusta planota, oblivana od dveh rek in prislonjena k širokemu gorskemu hrbtu, ob čigar vznožju je ždelo skromno mestece, iz katerega je štrlelo pet koničastih minaretov in čokat kameniti zvonik pravoslavne cerkve.

“Naš cilj,” je dejal narednik ter si šel z velikim rdečim žepnim robcem preko potnega obraza; “Debar.”

“Hm . . .” Janez je izpod zgrbančenega čela ošinil mestece pod široko podstavljeno, golo planino Krč ter šel z razočaranim pogledom preko ožgane planote iz rdeče rumene ilovice, katera očitno ni posebno prijala niti ščavju in koprivam. “Zdaj smo pa res v puščavi! Z dežja pod kap . . . V tej puščobi bi niti rad ne umrl . . .”

Slednjo opazko mu je izvabil pogled na obširna muslimanska pokopališča, ki obkrožajo mesto, da se je videlo Janezu kot vas živih sredi mesta mrtvih. “Sicer pa,” je nevšečno godrnjal, “tale svet menda sploh ni za drugo rabo kot za grobove . . . Vrag te vzemi, Debar, ker razočaral si me do kosti!”

Pred mestom je narednik ustavil svojo četico. “Zdaj, dečki, si pa zapnite bluže, zategnite pasove in se vzravajte, da ne bomo vkorakali v Debar kot čreda šepavih krav!” In da fante podžge, je dodal z nasmeškom: “Dekleta vas bodo videla . . .”

Janez se je vzravnal ter si ničemurno pogladil rumene brčice.

Toda ko so strumno vzravnanii korakali po z debelim okroglim kamenjem tlakovani glavni cesti, ki od vzhoda na zapad seka mesto na dvoje, se je zdelo mesto kakor mrtvo. Iz stranskih ulic se je priklatilo nekaj velikih psov, videli so nekaj razcapanih bosonskih paglavcev, ožganih od solnca kot cigančki, srečali so nekaj temnopoltih domačinov v opankah in zakrpanih hlačah in telovnikih iz rjavega domačega sukna, tudi so videli nekaj vojakov in oficirjev, ženske pa nobene. “Pa

se postavljal, če se imaš komu!" je zagodrnjal Janez, a se kmalu spet vzravnaval, češ, nemara ga vidijo dekleta skozi okna . . . "Kdo bi tudi hodil na ulico v tej pasji pripeki!" se je potolažil, upajoč, da se ni vzravnaval zaman.

Ustavil so se na obronku mesta pred splotjem polkovne komande. Pol ure pozneje so vedeli, da so bili dodeljeni četrti stotniki. Narednik Joca se je poslovil. Njegova naloga je opravljena in jutri se bo vrnil v Ohrid. Ali naj koga pozdravi?

"Podnarednika Jova!" se je oglasil Janez. "In poročniku Šorcu povejte, naj pazi, da ga ne bo vzel vrag preje kot mene . . ."

III. Janez se seznanja z Debrom

Janez in njegovi tovariši so bili pridelniki četrti stotniki, ki je bila nastanjena v neki privatni enonadstropni hiši iz surove, na soncu posušene opeke. V mestu sta bili samo dve majhni pritlični kasarni, v katerima je bilo prostora za dve stotniki. Vsi drugi oddelki izredno močne debarske garnizije so bili nastanjeni po zasebnih hišah, ki bi bile inače najbrže prazne in ki so si sličile kot jajce jajcu: enonadstropne, iz surove opeke, z opečno streho in vsaka obdana z zidom. Stale so večinoma v ozkih, vijugastih ulicah, tlakanih z debelimi okroglimi kamni. "Tlak za divje koze!" je presodil Janez. "Mestne gospodične v svojih visokopetnih čevljkah bi si tu kmalu polomile noge in še rebra zraven . . ."

Nova "kasarna" Janezu ni ugajala. Sobe, ki so bile že prej pretesne za stotnijo, so bile zdaj, ko je bila stotnija povečana, dvakrat pretesne. Fantje so morali poriniti skupaj po dve postelji, da so ležali počez—po šest na vsakem takem zasilnem ležišču. Toda to še ni bilo vse, kar je Janeza že prvi večer v Debru dražilo, da je gledal kot huda ura.

Preden so legli, so si vojaki morali umiti noge. Nekdo je prinesel vrč mrzle vode ter jo zilil v pločevinasto posodo, ki je nato začela romati od vojaka do vojaka. Ko je prišla posoda do Janeza, je bila voda v nji črna in

gosta. Janez se je prijel za nos ter z nogo odrinil posodo od sebe.

"Umij si noge!" je tedaj zavpil nad njim službujoči podčastnik, ki ga je bil opazoval.

"V tej gnojnici?!" se je Janez uprl. "Saj nisem prašič!"

Podčastnik se je razsrdil. "Mater ti . . .!" je siknil nečedno srbohrvaško kletvico ter se s pasom v roki grozeče postavil pred Janeza. "Da si takoj umiješ noge, sicer . . ." Kretnja, ki jo je napravil z roko, v kateri je držal pas, je bila preočita, da bi mogel Janez biti v dvomu.

Janezovi tovariši so gledali napeti prizor v plašnem pričakovanju nečesa hudega, le Črnič se je škodoželjno smehljajal.

(Dalje prihodnjič)

LISTNICA UREDNIŠTVA

V tej številki smo začeli objavljati povest "V senci albanskih planin," ki je bila prvotno objavljena v "Prosveti." To smo storili iz dveh razlogov: prvič "Cankarjev glasnik" že nekaj let ponovno objavlja deloma predelane oziroma popravljene izvirne literarne drobce naših tukajšnjih pisateljev (Milan Medvešek, Anna P. Krasna, Frank Novak, I. J.), ki so bili prvotno objavljeni—in tako rekoč pokopani—v našem dnevnem tisku, da na ta način reši iz prahu pozabe vsaj nekaž teh itak dovolj redkih drobcev, ki to zaslužijo; drugič je ta povest tedaj mnogim čitateljem zelo ugajala in so želeli, da bi izšla v knjigi, kar pa ni bilo mogoče, ker ni bilo nikogar, ki bi stvar izdal in založil. Zdaj, ko bo ta povest objavljena v "Cankarjevem glasniku," pa jo bo lahko imel vsak čitatelj shranjeno med platnicami ene knjige—šestega letnika "Cankarjevega glasnika."

Prepričani smo, da bodo to povest z užitkom čitali tudi tisti naši čitatelji, katerim je že znana, zlasti, ker se odigrava v krajih, kjer se danes bojujejo hrabri četniki generala Mihačoviča proti nacijskemu zavojevalcu in njegovemu satelitom.

DRENİK BEVERAGE DISTRIBUTING, INC.

Erin Brew — Budweiser — Michelob — Duquesne Beer and Ale

23776 Lakeland Blvd.

John Drenik

Euclid, Ohio